

GENEL TÜRK TARİHİ

İLK TÜRK DEVLETLERİ–.....	4
TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI	–4
Orta Asya Türk Göçleri–.....	5
ORTA ASYA KÜLTÜR MERKEZLERİ–.....	8
İLK TÜRK DEVLETLERİ–.....	9
DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARI–.....	10
İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYETİ–.....	14
DEVLET YÖNETİMİ–.....	14
DİN VE İNANIŞ–.....	17
ORDU–.....	19
SOSYAL HAYAT–.....	20

EKONOMİK HAYAT–	23
HUKUK–.....	26
TÜRK İSLAM TARİHİ–	27
TÜRKLER VE İSLAMİYET–	27
KÜLTÜR VE MEDENİYET–	31
DİĞER TÜRK İSLAM DEVLETLERİ–.....	38
ANADOLU TARİHİ–	40
ANADOLU'YA İLK TÜRK AKINLARI–	40
ANADOLU'DA KURULAN İKİNCİ TÜRK BEYLİKLERİ–	44
KÜLTÜR VE MEDENİYET–	49
OSMANLI TARİHİ–	54
BEYLİKTEN DEVLETE (KURULUŞ DÖNEMİ) (1302-1453–)	54
DÖNEMİN PADİŞAHLARI–	56
1389'da Osmanlı Devleti–.....	60
DÜNYA GÜCÜ OSMANLI (YÜKSELME DÖNEMİ) (1453-1595)–.....	62

ARAYIŞ YILLARI–	67
(DURAKLAMA DÖNEMİ / 1579-1699)–	67
XVII. YÜZYIL İÇ İSYANLARI–	69
XVIII. YÜZYILDA DEĞİŞİM VE DİPLOMASİ–	77
(GERİLEME DÖNEMİ / 1699-1792)–	77
EN UZUN YÜZYIL –	85
(XIX. YÜZYIL /DAĞILMA DÖNEMİ / 1792 - 1922)–	85
OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYET –	103
ORDU SİSTEMİ–	110

İLK TÜRK DEVLETLERİ

TÜRKLERİN TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞI

- ⦿ Türk adı;
- ▶ Çin kaynaklarında; miğfer,
- ▶ Uygur metinlerinde; güç, kuvvet,
- ▶ Kaşgarlı Mahmut'a göre; olgunluk çağı,
- ▶ Ziya Gökalp'e göre töre sahibi,
- ▶ A. Wambery'e göre türük (türemek),
- ▶ G. Doerfer'e göre devlete bağlı halk,

gibi çeşitli anlamlarda kullanılmıştır.

- ⦿ Ayrıca;
- ▶ Türk adından ilk olarak Çin yıllıklarında bahsedilmiştir.
- ▶ Türk kelimesini siyasi olarak ilk kez Kök Türkler kullanmıştır.

- Türkiye kelimesi coğrafi bir terim olarak ilk kez Bizans kaynaklarında VI. yüzyılda Orta Asya için kullanılmıştır.
- Türkiye kavramı XI. yüzyıldan itibaren Anadolu için kullanılmıştır.

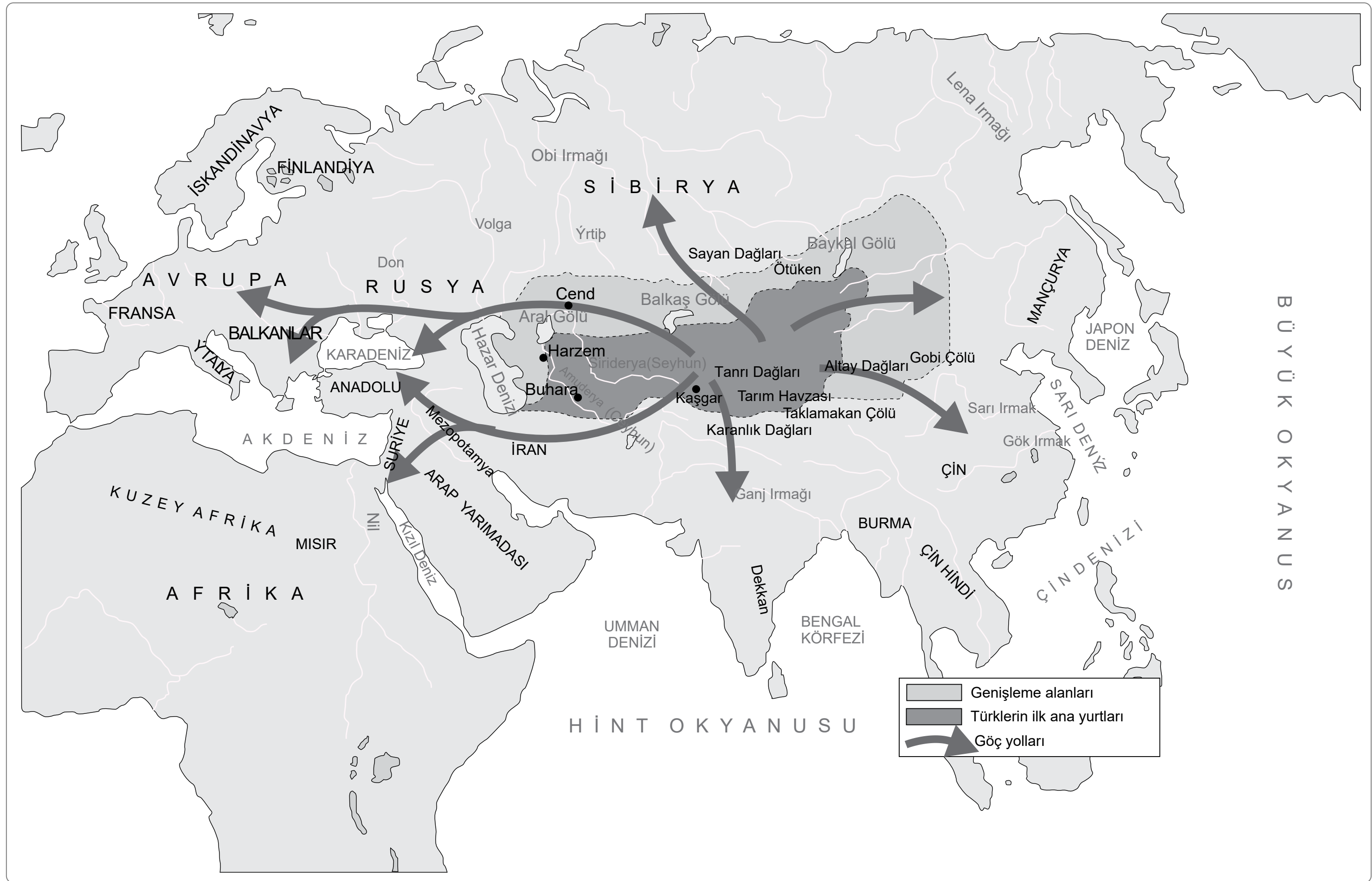
Türklerin Ana Yurdu

- ⦿ Türklerin ana yurdu “Orta Asya”dır.
- ⦿ Orta Asya; doğuda Kingan Dağları, kuzeyde Sibiry, batıda Hazar Denizi, güneyde Hindikuş ve Karanlık dağları ile çevrilidir.

Orta Asya Türk Göçleri

Göçlerin Sebepleri

- ⦿ İklim koşullarının değişmesi (Kuraklık, salgın hastalıklar, otlak ve tarım alanlarının daralması)
- ⦿ Bağımsız yaşama arzusu
- ⦿ Hayvan hastalıkları
- ⦿ Boylar arası mücadeleler
- ⦿ Çin ve Moğol baskısı
- ⦿ Yeni yurt edinme düşüncesi
- ⦿ Nüfusun artması

Göçlerin Sonuçları

- ⦿ Yeni devletler kuruldu.
- ⦿ Kültürel etkileşim gerçekleşti.
- ⦿ Bazı Türk devletleri millî benliklerini kaybetti.
- ⦿ Kavimler Göçü yaşandı. (İlk Çağ bitti, Orta Çağ başladı.)
- ⦿ Orta Asya'da nüfus azaldı.

Not:

- ✓ Türkler geniş bir coğrafi alana yayılmış, yazıyı geç kullanmış ve göçebe hayat yaşamışlardır. Bu durum Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesini zorlaştırmış ve Türklerin ana yurtlarının belirlenmesini güçleştirmiştir.
- ✓ At unsuru göçü kolaylaştırmıştır. Ayrıca at, Türklerin kabiliyet gücünü arttırmış ve savaşlarda başarılı olmalarında etkili olmuştur.

ORTA ASYA KÜLTÜR MERKEZLERİ

Anav Kültürü: Aşkabat'ın güneydoğusunda yer alır. Orta Asya'nın en eski kültür bölgesidir. At **ilk kez** bu kültürde görülmüştür.

Afanesyevo Kültürü: Türklerin en eski kültür merkezidir. Altay-Sayan Dağları'nın güneybatı bölgesindeki Minusinsk Ovası'nda yer alır.

Kelteminar Kültürü: Bu kültür, Anav kültürünün etkisini taşır. Yerleşik hayatı benimsemişlerdir.

Andronova Kültürü: Yenisey yakınlarında bulunur. Bu kültürü yaratanların Türklerin ilk ataları olduğu kabul edilir. Tunç ve altından yapılan en eski eşyalar bu kültüre aittir.

Karasuk Kültürü: Adını Karasuk Nehri'nden alır. Demir madeni dünyanın pek çok bölgesine göre daha erken işlenmeye başlanmıştır. Atlı göçebe kültürünü Orta Asya'ya yaymıştır.

Tagar Kültürü: Bölgedeki en gelişmiş kültürdür. Metal silahlar yapmışlardır. Bu kültürün mensuplarına Altaylılar denir.

İLK TÜRK DEVLETLERİ

İskitler (Sakalar) (MÖ VIII - MÖ II)

- Orta Asya kökenli, atlı göçebe Türk toplulukları tarafından kurulmuştur.
- Ölülerini eşyalarıyla birlikte gömmeleri ahiret inancının varlığını gösterir.
- Tomris adında kadın hükümdarları vardır.
- Savaşçı bir topluluktur. Ordularında Amazon adı verilen kadın askerler yer almıştır.
- Şu Destanı ve Alp Er Tunga Destanı en önemli sözlü edebiyat eserleridir. Firdevsi'nin "Şehname"sinde İskit-Pers savaşlarından bahsedilir. Bu eserde Alp Er Tunga'dan Efrasiyab olarak bahsedilmiştir.
- Balbal adı verilen mezar taşlarının ilk örnekleri İskitlere aittir.
- Altın ve gümüş işçiliğinde ileri gittikleri için kendilerine "Bozkırın Kuyumcuları" unvanı verilmiştir.
- Keçeden yapılmış çadırı dört tekerlekli araba üzerine yerleştirerek kullanmışlardır. İlk at koşum takımları İskitlere aittir.
- Eşyalarında hayvan üslubunu ustalıkla kullanmışlardır.

Kavimler Göçü

Asya Hun Devleti parçalandıktan sonra Hun Türkleri batıya doğru harekete geçtiklerinde önlerine çıkan ve Romalılar tarafından barbar olarak nitelendirilen kavimleri (Burgundlar, Germenler, Vikingler, Gotlar, Franklar, Saksonlar, Vandallar, Gepitler, Ostrogotlar, Vizigotlar) yerlerinden etmiştir. Hunlardan kaçan bu kavimler, Roma sınırlarına yığılmış başka kavimleri domino taşı etkisiyle itmiş ve topluluklar **375 yılında** kitleler halinde Roma İmparatorluğu topraklarına girmiştir. Tarihte bu olaya **Kavimler Göçü** denilmektedir.

DİĞER TÜRK DEVLETLERİ VE TOPLULUKLARI

Peçenekler

- ⦿ IX - XIII. yüzyıllarda Karadeniz'in kuzeyindeki steplerde yaşamışlardır.
- ⦿ Rusların Karadeniz'e inmelerini engellemişlerdir.
- ⦿ Macarlarla mücadele etmiş ve Bizans'a karşı akınlar yapmışlardır.
- ⦿ Bizans ordusunda paralı askerlik yapan Peçenekler, Malazgirt Savaşı'nda Büyük Selçuklu Devleti tarafına geçmişlerdir.

Macarlar

- Macarlar, Peçeneklerin baskıları sonucunda IX. yüzyılda bugünkü Macaristan'a gelerek yerleştiler.
- 955 yılında Germenlerle (Almanlarla) savaşan Macarlar, yenilmelerine rağmen onlarla uzun süre mücadele ederek doğuya yayılmalarını engellediler. Böylece Balkanların Germenleşmesini önlemiş oldular.
- Macarlar X. yüzyılda Hristiyanlığı kabul ettiler. Bu dinin etkisiyle zamanla Türklük özelliklerini kaybettiler.

Bulgarlar

- Onogur, Utigur ve Kutrigur denilen Türk boyları Kubrat öncülüğünde birleşerek Büyük Bulgar Devleti'ni kurdular.
- Kubrat'ın ölümünden sonra yaşanan taht kavgaları sonucunda ikiye ayrıldılar.

İtil (Volga) Bulgarları: Almış Han zamanında İslamiyet'i kabul ettiler. Türk tarihinin ilk İslam devleti olarak kabul edilmektedir.

Tuna Bulgar Devleti: Boris Han zamanında Hristiyanlığı benimsediler. İstanbul'u kuşattılar.

Hazarlar

- ⦿ Batı Kök Türk Devleti'nin yıkılmasıyla bağımsızlıklarını ilan ettiler.
- ⦿ Museviliği benimseyen tek Türk devleti olup ülkesinde farklı dinleri barındırdılar. Mahkemelerinde Hristiyan, Müslüman ve Musevilere temsilci bulundurma hakkı vererek adaletli olmaya özen gösterdiler.
- ⦿ Doğu Avrupa'da huzur ve güvenliği sağlamaları nedeniyle egemen oldukları döneme "Hazar Barış Çağı" denilmiştir.
- ⦿ Emeviler ve Peçeneklerle mücadele ettiler. Ruslar tarafından siyasi varlıklarına son verildi.

Sabarlar (Sabirler - Sibirler)

- ⦿ Issık Gölü civarında Hunlara bağlı olarak yaşadılar.
- ⦿ V. yüzyılda Avarların baskısı sonucu Ural-Altay Dağları bölgesine yerleştiler.
- ⦿ Buğarık adında bir kadın hükümdarları vardır.
- ⦿ Balak Han zamanında Anadolu'ya Türk akınları yapmışlardır.
- ⦿ 557 yılında Avarlarla yaptıkları savaşları kaybettiler.
- ⦿ Önce Kök Türklere sonra Hazarlara bağlandılar.
- ⦿ Günümüzde Sibiryada adı Sabirlerden gelmektedir.

Kırgızlar

- ⦿ 840 yılında Uygur Devleti'ne son vererek Ötüken'de devlet kurdular.
- ⦿ Dünyanın en uzun destanı olan **Manas Destanı** ve **Yenisey Yazıtları** Kırgızlara aittir.
- ⦿ Moğol egemenliğine giren ilk Türk topluluğudur.

Kumanlar (Kıpçaklar)

- ⦿ Kuman ve Oğuz mücadelelerinden Dede Korkut Hikâyeleri ortaya çıkmıştır.
- ⦿ Ruslarla mücadeleleri Igor Destanı'na konu olmuştur. Igor Destanı, Rus edebiyatının ilk örneklerinden sayılır.
- ⦿ Rusların Karadeniz'e inmelerini önleyip Karadeniz'in Türkleşmesinde rol oynamışlardır.
- ⦿ Eyyubi ve Memluk ordusunda görev almışlardır. Zaman içerisinde bir kısmı Hristiyanlığı benimseyen Kıpçakların bir kısmı da Kırım, Kafkaslar ve İdil Bulgarları ülkesinde Müslüman oldular.
- ⦿ Dil ve kültür alanında **Codex Cumanicus** adlı eserde Türkçe gramerlerin esasları ve Türkçe, Farsça, Latince lügatı yazmışlardır. Bu eser, İtalya'daki San Marko Kütüphanesi'ndedir.

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

DEVLET YÖNETİMİ

- ⦿ Hükümdarın töreyi uygulamak, halkı giydirmek ve korumak, orduyu komuta etmek, adaleti sağlamak, meclise başkanlık etmek gibi görevleri vardır. Ayrıca hükümdar seçildiğinde ilk icraatı töreyi tespit etmektir.

Not:

- ✓ Türkler geniş bir coğrafi alana yayılmış, yazıyı geç kullanmış ve göçebe hayat yaşamışlardır. Bu durum Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesini zorlaştırmış ve Türklerin ana yurtlarının belirlenmesini güçleştirmiştir.
- ✓ At unsuru göçü kolaylaştırmıştır. Ayrıca at, Türklerin kabiliyet gücünü arttırmış ve savaşlarda başarılı olmalarında etkili olmuştur.

- ⦿ Türklerde hükümdar ve ailesine ülkeyi yönetme yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Bu anlayışa kut anlayışı denilirdi. Kut anlayışı babadan oğula geçerdi (veraset sistemi). Kut anlayışı hükümdarın mutlak anlayışının güçlenmesini sağlamıştır.
- ⦿ Kut inancının sonucu olarak Türklerde ülke hükümdar ve ailesinin (hanedan) ortak malı sayılmıştır.
- ⦿ Hükümdarın erkek çocuklarına Tigin (tegin) denirdi. Tiginler küçük yaşlardan itibaren devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları amacıyla bazı boy ve oymakların başına idareci olarak görevlendirilirdi.
- ⦿ Gök Tanrı inancında güneşin doğduğu yer yani doğu kutsal sayılırdı. Bu yüzden hakan doğuda otururdu.
- ⦿ Devlet çoğu zaman sağ - sol, doğu - batı gibi iki büyük idari bölgeye ayrılarak yönetilirdi (ikili teşkilat-federasyon). Hakan ülkenin doğu kanadını, batı kanadını ise yabgu unvanıyla hükümdarın kardeşi yönetirdi. İkili teşkilat ilk kez Asya Hun Devleti tarafından uygulanmıştır.
- ⦿ Devlet işleri, Kağanın başkanlığında toplanan kurultayda görüşülürdü.
- ⦿ Kurultay; Toy meclisi, keneş, kengeş, ternek gibi isimlerle de adlandırılırdı.
- ⦿ Kurultay üyeleri; kağan, hatun, vezirler, boy beyleri üst düzey devlet görevlileri, halkın önde gelenleri ve özel durumlarda ise yabancı toplulukların temsilcileri yer alırdı.

Hükümdarlık

Alametleri: Otağ (çadır), örgin (taht), tuğ (sancak), sorguç (kotuz), davul, yay, kılıç, kama

Unvanları: Han, kağan, ilteriş, idikut (uygurlarda), tanhu, ilteber, şanyu

Özellikleri: Alplik, adillik, akıllılık, bilgelik, cesaret, erdemlilik

Hükümdara devlet idaresinde yardımcı olan kişiler ve özellikler şunlardır:

Hatun: Hükümdarın eşi olup ona vekillik yapar. Kurultaya katılır, elçi kabul eder. Emirnamelere hakanın dışında imza atma yetkisi vardır.

Yabgu: Hükümdarın kardeşi olup ülkenin batı kanadını yönetir.

Tigin: Hükümdarın çocuğu (şehzade)

Şad: Devlet idaresinde görevli şehzade

Vezir: Hükümdara devlet idaresinde yardımcı olur.

Ayuki: Hükümet (Bakanlar kurulu)

Ayguci: Hükümdar olmadığı zamanlarda kurultaya başkanlık eder.

Buyruk: Bakan, hükümet üyesi

Tutuk: Askeri vali

Tudun: Vergi tahsildarı

Sûbaşı: Ordu komutanı

Tamgacı: Hükümdar mührünü kullanır.

Bitikçi: Yazı işlerinden sorumlu

Ağılıg: Hazineden sorumlu

DİN VE İNANIŞ

- İlk Türklerde en yaygın inanış Gök Tanrı inancıydı.

- ⦿ Gök Tanrı inancının yanında sihir ve büyüye dayanan Şamanizm'e ve çevre kültürünün etkisiyle bazı boylar arasında yayılan Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık gibi dinlere inananlar da olmuştur.
- ⦿ Uygurların Maniheizm'i kabul etmesinden sonra bu din için yaptıkları tapınaklar mimarinin gelişmesini sağlamıştır.
- ⦿ İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinden Uygurlar, Budizm ve Maniheizm dinlerini; Macarlar, Tuna Bulgarları, Peçenekler ve Kumanlar Hristiyanlığı; Hazar halkı arasında ise Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyet yayılmıştır.

KAVRAMLAR

Kut: Gök Tanrı'nın verdiği yönetme yetkisi

Yuğ: Cenaze töreni

Sagu: Ölen kişinin arkasından söylenen ağıt

Kurgan: Ölülerin gömüldüğü oda şeklinde mezar

Eşük: Kefen

Umay: Kadın Tanrıça

Balbal: İnsan figürlü mezar taşı

Uçmağ: Cennet

Tamu: Cehennem

Kam/Baksı: Din adamı

ORDU

- ⦿ Onlu sisteme göre düzenlenen Türk ordu teşkilatında ordu, atlı birliklerden oluşur ve gerektiğinde eli silah tutan herkes savaşa katılırdı (Ordu-millet).
- ⦿ Türklerin en çok kullandıkları savaş taktiği, sahte geri çekilme ve pusu kurmaya dayalı olan turan taktiği (kurt kapanı) olmuştur.
- ⦿ Türk ordusu daimi olup Türk ordusunda ücretli asker yoktur.
- ⦿ Türk ordu sistemi, başta Çin olmak üzere Roma, Bizans, Moğol ve Slav ordu sistemlerini etkilemiştir.
- ⦿ İlk disiplinli Türk ordusunu kuran Mete Han'ın tahta çıktığı MÖ 209 yılı Türk Kara Kuvvetleri'nin kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.

KAVRAMLAR

Sü: Ordu

Böri: Asker

Yelme: Keşif ve yıpratma amaçlı seferleri düzenleyen keşif kolları

Tarkan / Sûbaşı: Kağana yardımcı komutanlar

SOSYAL HAYAT

- İslamiyet'ten önceki Türklerde oğuşların (aile) birleşmesiyle uruglar (soy), urugların birleşmesiyle bodlar (boy), bodların birleşmesiyle budunlar (boylar birliği), budunların birleşmesiyle de il (devlet) meydana gelirdi.
- İlk Türk devletleri yarı göçebe yaşam tarzını sürdürmüşlerdir. Yaylak ve kışlaklarda hayvancılık yapmışlardır.
- Göçebe yaşamın etkisiyle kölecilik yoktu, uzun süreli hapis cezası verilmezdi.

- ⦿ Konargöçer hayat, insanların birbirine olan ihtiyacını artırmıştır. Bu durum Türklerde sosyal dayanışmayı da kuvvetlendirmiştir.
- ⦿ Bu dayanışma toy denilen zafer şölenleri, nevruz bayramı, yuğ denilen cenaze törenleri ile daha da güçlenmiştir.
- ⦿ Türklerde cinsiyet ayrımı yoktur. Kadın sosyal ve siyasal alanda etkindir.
- ⦿ Tek eşlilik vardır. Aile içi evlilik olmaz. Çeyiz ve başlık parası gibi uygulamalar bulunur.

KAVRAMLAR

Kün: Halk

Budun: Millet

Ög: Anne

Kang: Baba

Yumuş/Eğne: Çeyiz

Kaling: Başlık parası

Törün: Düğün yemeği

Göçebe Hayatın Türk Toplumuna Etkisi

- ⦿ Türk yapısına savaşçı özellik kazandırmıştır.
- ⦿ Sosyal sınıfların oluşmasını engellemiştir (Toprağa dayalı işçiliğin olmaması ve toprağın devlet malı sayılması sonucu).

- ⦿ Özel mülkiyeti engellemiştir.
- ⦿ Feodal düzenin ortaya çıkmasını engellemiştir.
- ⦿ Teşkilatçılık özelliği gelişmiştir.
- ⦿ Geniş bir coğrafyaya yayılmalarında etkili olmuştur.
- ⦿ Mimari ve tarımsal faaliyetlerin gelişmesini engellemiştir.
- ⦿ Bozkır kültürünün doğmasında etkili olmuştur.
- ⦿ Hapis cezalarının kısa süreli olmasında etkili olmuştur.
- ⦿ Kalıcı eserler yerine taşınabilir eserler verilmiştir.
- ⦿ Çadır sanatı ve el işlemeciliği gelişmiştir.
- ⦿ Yazıyı geç kullanmalarına neden olmuştur.
- ⦿ Yazılı hukuk kurallarının ortaya çıkması gecikmiştir.
- ⦿ Ordu-millet anlayışını hakim kılmıştır.

EKONOMİK HAYAT

- ⦿ Orta Asya, iklim ve coğrafya olarak tarım yapmaya elverişli değildir.
- ⦿ Bu sebeple Türklerin temel geçim kaynağı hayvancılıktır.

- ⦿ Türklerin ihraç ettiği ürünler arasında et, deri, kösele ve ithal ettiği ürünler arasında; arpa, buğday, deri vb. bulunurdu.
- ⦿ Türkler tarihte konserve yapan ilk millet olarak kabul edilmektedir.
- ⦿ Hunların Altay bölgesinde açtığı ve Kök Türkler tarafından da kullanılan “Tötö Kanalı” Türklerin tarıma da önem verdiğini gösterir.
- ⦿ Türklerin yetiştirdiği ilk ürünler yonca, sarı ve mısırdır.
- ⦿ Bu dönemde dünyanın en önemli ticaret yolları olan İpek ve Kürk yolu Orta Asya devletleri arasında sürekli mücadele nedeni olmuştur.
- ⦿ Tarihin ilk serbest ticaret pazarı Asya Hun Devleti ile Çin arasında kurulmuştur.
- ⦿ Tarihte para basan ilk Türk devleti Kök Türklerdir. Kendi adına para bastıran ilk Türk hükümdarı ise Türgiş Hakanı Baga Tarkan’dır.
- ⦿ Yerleşik hayata geçen Uygurlarda borç, faiz, kira gibi uygulamalar görülmüştür. Bu uygulamalar Türklerde bankacılığın temeli olarak kabul edilir.

KAVRAMLAR

Satir: Disk şeklindeki madeni para

Ulca: Ganimet

Savga: Haraç vergisi

Yüklet: Develerle çekilen dört tekerlekli araç

Geçiş Vergisi: Kervan ticareti yapanlardan alınan vergi

Çav: Uygurlarda kağıt para

Böz/Kamdu: Uygurlarda değişim aracı mühürlü kumaş

Kuanpoyu: Böz için kesilen ham kumaş

HUKUK

- ⦿ Göçebe yaşam tarzının sonucu olarak Türklerde kölelik yoktu ve cezalar daha çok kısasa dayalı uygulanır, uzun süreli hapis cezası verilmezdi.
- ⦿ İslamiyet öncesi Türklerde toplum ve devlet idaresi töreye göre düzenlenirdi. Törenin üç kaynağı vardı. Bunlar; kurultay, kağanın emirleri ve geleneklerdi. Töreye uymamak en büyük suç sayılırdı. Hükümdar bile töreye uymak zorundaydı.
- ⦿ Törenin değişmez unsurları arasında; adalet (könilik), eşitlik (tüzlük), iyilik (uzluk), insanlık (kişilik) bulunur.
- ⦿ Kurultay, yüce divan niteliği taşır. Üst düzey yöneticileri yargılardı.
- ⦿ Adli suçlara ise yargucu/yargan idaredeki mahkemelere bakardı.
- ⦿ Uygurlardan itibaren yazılı hukuk kuralları uygulanmaya başlamıştır.

TÜRK İSLAM TARİHİ

TÜRKLER VE İSLAMİYET

- ⦿ Türk-Arap ilişkileri Hz. Ömer'in İran'ı fethi ile başlar. Sınır komşusu olan Araplar ve Türkler arasındaki ilişki Hz. Osman zamanında Arap ordularının Maverâünnehir'e girmesi ile çatışmaya dönüşmüştür.
- ⦿ Türkler, Emeviler'in uyguladığı Arap millîyetçiliği yüzünden o dönemde İslamiyet'e sıcak bakmazken Abbasiler Dönemi'nde Abbasilerin uyguladığı hoşgörü politikası sayesinde bu dönemde İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır.
- ⦿ Türklerin, İslamiyet'i kabulünde etkili olan bir diğer gelişme de Talas Savaşı'dır.

TALAS (ATLIK) SAVAŞI (751)

Talas Savaşı'nın Sebepleri

- ⦿ Orta Asya'daki otorite boşluğu
- ⦿ Abbasilerin Türkistan'ı ele geçirmek istemesi
- ⦿ Çin'in, İpek Yolu'na hâkim olmak istemesi

Talas Savaşı'nın Sonuçları

- ⦿ Karlukların yardımıyla Abbasiler savaşı kazandı.
- ⦿ Batı Türkistan'a yönelik Çin tehlikesi ortadan kalktı.
- ⦿ Bu savaş Türk İslam tarihinin başlangıcı oldu.
- ⦿ Müslümanlar Çinlilerden kâğıt, matbaa, pusula ve barutu öğrendi.
- ⦿ Karluklar İslamiyeti kabul etti.
- ⦿ İslamiyet Türkler arasında yayılmaya başladı.

TÜRKLERİN İSLAMİYET'E GİRİŞİNİ KOLAYLAŞTIRAN ETKENLER

- ⦿ Abbasilerin izlediği hoşgörü politikası,
- ⦿ Gök Tanrı inancıyla İslamiyet'in benzerlik göstermesi, (İkisinde de tek tanrı inancı vardır.)
- ⦿ İslamiyet'teki ahlak kurallarının (anne ve babaya karşı saygılı olma, yalan söylemememe, doğruluk, hırsızlık yapmama, temizlik vb.) Türkler arasında yaygın olması,
- ⦿ Türklerdeki kurban kesme, cennet/cehennem ve ahiret inancı gibi kavramların İslamiyet'te de olması,
- ⦿ Her iki dinde de sosyal dayanışma anlayışının olması,
- ⦿ Müslüman tüccarların çalışmaları,

- ⦿ Türklerdeki “cihan hakimiyeti” ile İslamiyetteki “cihat” anlayışının benzerlik göstermesidir.

TÜRKLERİN İSLAMİYET'E HİZMETLERİ

- ⦿ İslam dünyasının koruyuculuğunu üstlenmişlerdir.
- ⦿ İslamiyet'in geniş alanlara yayılmasını sağlamışlardır.
- ⦿ Halifeliği koruyarak varlığını sürdürmesini sağlamışlardır. Daha sonraları halifelik unvanını Osmanlılar kullanmıştır.
- ⦿ Dağınık haldeki Müslümanları bir araya toplamışlardır.
- ⦿ İslam kültür ve medeniyetinin gelişmesine ve yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.
- ⦿ Harezmi, Biruni, Farabi, İbn-i Sina ve Gazali gibi dünya çapında ünlü bilim adamlarının yetişmesini ve önemli sanat eserlerinin meydana getirilmesini sağlamışlardır.
- ⦿ Bağdat'ta dünyanın ilk üniversitelerinden kabul edilen Nizamiye Medreseleri kurulmuştur.

MISIR'DA KURULAN İLK TÜRK DEVLETLERİ

Tolunoğulları (868 - 905)

- ⦿ **Ahmet bin Tolun** tarafından **Fustat** merkezli olarak kurulmuştur (Fustat bugünkü Kahire'dir.).
- ⦿ Mısır'da kurulan ilk Müslüman Türk devletidir.

- ⦿ Yöneticileri Türk, halkı Araptı. Bu durum devletin çabuk yıkılmasına sebep olmuştur.
- ⦿ En önemli mimari eseri Ulu Cami ve Tolunoğlu Ahmet Cami'dir.
- ⦿ Bu dönemde Mısır en zengin ve parlak dönemini yaşamıştır.
- ⦿ Vezirlik makamının olmadığı tek Türk İslam devletidir.
- ⦿ Abbasiler tarafından yıkılmıştır.

Akşitler (İhşidiler) (935 - 969)

- ⦿ Mısır'da kurulan ikinci Türk İslam devletidir. Kurucusu Muhammed bin Toğaç'tır
- ⦿ Devletin başkenti **Fustat**'tır.
- ⦿ Kutsal topraklara (Mekke - Medine) egemen olan ilk Türk devletidir.
- ⦿ Tarih alanında önemli çalışmaları olan El-Kindi bu dönemde yaşamıştır.
- ⦿ Devletin çabuk yıkılmasında yöneticilerin Türk, halkın Arap olması etkili olmuştur.
- ⦿ Fatimiler tarafından yıkılmıştır.

Not:

- ✓ Mısır'ı yöneten Türk Devletleri
- ✓ Tolunoğulları (868 - 905)

- ✓ İhşidiler (935 - 969)
- ✓ Eyyübler (1174 - 1250)
- ✓ Memlükler (1250 - 1517)
- ✓ Osmanlılar (1517 - 1881)

KÜLTÜR VE MEDENİYET

DEVLET YÖNETİMİ

- ⦿ Devlet yönetiminde eski Türk geleneklerini devam ettirmişlerdir. Devlet, hükümdar ailesinin ortak malı sayılmıştır.
- ⦿ Hükümdarlığın Tanrı tarafından verildiğine inanılması, İslamiyet'in kabulünden sonra halifeden onay alma şeklinde değiştirilmiştir.
- ⦿ Selçuklularda Melik denilen hanedan üyelerinin yanlarına Atabey unvanlı tecrübeli devlet adamları verilerek çeşitli bölgelere veya illere yönetici olarak gönderilirdi.
- ⦿ Devletin merkezinde, hükümdarın başkanlığında devlet işlerini görüşmek üzere Büyük Divan (Divan-ı Saltanat) toplanırdı.

- ⦿ Divan-ı Saltanat dörde ayrılırdı. Bunlar askeri ve hukuki işler dışında her türlü faaliyetlerle ilgilenen Divan-ı İşraf, yazışma işleriyle uğraşan Divan-ı Tuğra, mali işlerle uğraşan Divan-ı İstifa, askeri konularla ilgilenen Divan-ı Arz'dır.

SARAY TEŞKİLATI

- ⦿ Karahanlılarda saraya “kapu” Selçuklularda ise “dergah” ya da “bargah” olarak adlandırılmıştır.

Vezir: Saray teşkilatının başında bulunan kişi. Divan başkanlığına vekalet etmiştir. Gaznelilerde Hacı-i Buzurg Karahanlılarda ise Yuğruş denir.

Hacibü'l-Hüccab: Vezir ve diğer birimler arasındaki işleri düzenleyen yönetici

Serhenk: Törenlerde yol düzenini sağlayan kişi

Emir-i Ahur: Atların ve hayvanların bakımını yapan kişi

Emir-i Silahdar: Silahların bakımını yapan kişi

Emir-i Meclis: Sultanın ziyafet salonlarını düzenlemekten sorumlu kişi

Hares Emiri: Devlet ve padişaha karşı suç işleyenleri cezalandıran kişi

Vekil-i Hâss: Saraya ait işlerle ilgilenen kişi

Abdar: Padişahın temizliği ile ilgilenen kişi

Çaşnigir: Padişahın yiyecekleri ile ilgilenen kişi

Şarabdar: Padişahın içecekleri ile ilgilenen kişi

Camedâr: Padişah ve ailesinin elbiseleriyle ilgilenen kişi

Candar: Sarayı korumakla görevli kişi

Alemdar: Savaşlarda sancak ve bayrağı taşıyan kişi

Emir-i Şikâr: Padişahın av işlerini tertipleyen kişi

Hansalar: Saray mutfağı ve padişah sofrasıyla ilgilenen kişi

Devaddar: Padişahın yazı takımını koruyan kişi

EYALET (TAŞRA) TEŞKİLATI

- ⦿ Selçuklularda taşradaki en büyük idari birim eyaletlerdir.
- ⦿ Eyaletler, vilayetlerden oluşur. Eyaletlerin başında “melik, şehzade” bulunur ya da eyaletlerini “sipehsalar” denilen komutanlar naip olarak (vekaleten) idare etmişlerdir.

Not:

- ✓ Amid: Vilayetlerde yönetimden sorumlu sivil görevli
- ✓ Ulak: Posta teşkilatı görevlisi
- ✓ Şihne: Askeri ve idari yönetici
- ✓ Subaşı: Ordu komutanı
- ✓ Bitikçi: İç ve dış yazışmacı
- ✓ Hacıp: Divan ve padişah arasında ilişkiyi sağlayan kişi
- ✓ Narh: Fiyat belirleme
- ✓ Pervaneci: Arazi işleriyle ilgilenen kişi

ORDU

- ⦿ Bu devletlerdeki ordunun bölümleri şunlardır:

Hassa Ordusu: Atlı birliklerden ve yayalardan oluşan, sürekli savaşa hazır orduydı. Türk boylarından toplanan bu ordunun masrafları devlet tarafından karşılanırdı.

İkta Askerleri: İhtiyaçları toprak gelirlerinden karşılanan atlı birliklerdir. Askeri ikta sistemini uygulayan ilk Türk İslam devleti Büyük Selçuklu Devleti'dir.

Guleman-ı Saray: Gulam sistemini ilk olarak Karahanlılar uygulamıştır. Devşirmelerden oluşur. Bistegani denilen maaş alırlar. Saray ordusudur. Hükümdarı ve başkenti korur.

Türkmenler: Devlet başkanının daveti sonucu Türkmenlerden savaş zamanında orduya katılan askerlerdir.

Bağlı Devletlerin Askerleri: Bağlı devlet ve beyliklerden savaş zamanında gönderilen ücretli askerlerdir.

HUKUK

- ⦿ Hukuk şeri (aile, ölüm, miras, ticaret) ve örfi (yönetim, askeri ve mali) olmak üzere ikiye ayrılmıştı.
- ⦿ Mahkemelerin başında kadılar vardı. Kadıların başında **Kadı'ül Kudat** bulunurdu.
- ⦿ Örfi hukuka **Emir-i Dad** başkanlığında yüksek mahkemeler bakardı.

- ⦿ **Kadı Leşger** askeri davalardan sorumludur.

DİN

- ⦿ İslamiyet, Talas Savaşı'nın ardından Türkler arasında yayılmaya başlamıştır.
- ⦿ İslamiyet'in değerleriyle bütünleşen gaza ve cihat ruhu ile hareket eden bu topluluklar Horasan erenleri ya da alperen olarak tanımlanmıştır.
- ⦿ İlk Türk İslam mutasavıffı "Ahmet Yesevi" ilk Türk İslam tarikatı ise "Yesevilik"tir.

SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

- ⦿ Türkler arasında İslamiyet'in kabulünden sonra yerleşik hayat yaygınlaşmakla beraber konargöçer yaşam tarzını sürdürenlerde vardı.
- ⦿ Toplum şehirliler ve köylüler olmak üzere iki ayrı gruptan oluşmaktaydı.
- ⦿ Toplumda sınıf ayrımı olmamakla birlikte Müslüman olmayanlar devlet yönetiminde görev alamazlardı.
- ⦿ Türk İslam devletlerinin başlıca gelir kaynakları arasında; öşür (Müslümanlardan alınan ürün vergisi), haraç (Müslüman olmayan halktan alınan ürün vergisi) ve cizye (Müslüman olmayan halktan, askerlik muafiyeti karşılığı alınan vergi) gibi vergiler yer alırdı.

- ⦿ Ayrıca; ganimetlerin beşte biri, orman, maden ve tuzla gelirleri, ticaret yollarından elde edilen gümrük vergileri, bağlı devlet ve beyliklerin gönderdiği vergiler Türk İslam devletlerinin diğer gelirlerini oluştururdu.
- ⦿ Türk İslam devletlerinde ülke toprakları kişilere ait mülk ve devlete ait olan miri topraklar olmak üzere ikiye ayrılırdı.
- ⦿ Mülk topraklar, Haraci ve Öşri şeklinde ayrılırdı.
- ⦿ Ülke topraklarının büyük bir kısmını oluşturan miri topraklar; has, ikta ve vakıf topraklar olarak üçe ayrılırdı.

Has topraklar: Gelirleri hükümdar ve ailesine ayrılan araziler.

İkta topraklar: Gelirleri ile ikta askeri sınıfının yetiştirildiği arazilerdir. Emir, vali ve komutanlara verilirdi. İkta sistemi ilk olarak Hz. Ömer Dönemi'nde uygulanmıştır.

Vakıf topraklar: Gelirleri sosyal tesislere ve hayır kurumlarına ayrılan arazilerdi.

DİĞER TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

Cengiz Han ve Moğol Devletleri

- ⦿ Cengiz Han (Timuçin) 1196 yılında diğer Moğol kabilelerini de hakimiyet altına alarak Moğol Devleti'ni kurmuştur.
- ⦿ Orta Asya'daki Kırgız ve Uygurları hakimiyet altına alan Cengiz Han, Çin üzerine sefere çıkarak 1216 yılında Pekin'i teslim almıştır.
- ⦿ 1218 yılında Cengiz Han'ın Harzemşah ülkesine ticaret için gönderdiği 450 kişilik ticaret heyetinin Otrar valisi tarafından öldürülmesi üzerine, Cengiz Han Harzemşahlar üzerine batı seferine çıkmıştır.
- ⦿ Cengiz Han'ın ölümünden sonra da devam eden Moğol İstilasası Çin'den Orta Avrupa'ya ve Anadolu'ya kadar ulaşmıştır.
- ⦿ Harzemşahlar, Türkiye Selçukluları, Abbasiler, Zengiler gibi Müslüman devletler Moğol saldırıları sonucunda yıkılmışlardır. Cengiz Han'ın ölümünden sonra zamanla dört Moğol devleti ortaya çıkmıştır (Kubilay Hanlığı, Altınorda Devleti, İlhanlılar ve Çağataylar).

Kubilay Hanlığı (1280 - 1368)

- ⦿ Cengiz Han'ın torunu Kubilay tarafından Çin'de Pekin merkez olmak üzere kurulmuştur. İtalyan seyyah Marco Polo, Pekin'e kadar giderek Kubilay Han'ı ziyaret etmiş ve seyahatnamesinde bu devlet hakkında önemli bilgilere yer vermiştir.

Safeviler (1502 - 1736)

- ⦿ Akkoyunları 1502 yılında yıkan Şah İsmail tarafından Tebriz merkezli kurulan bir Türk İslam devletidir. Şah İsmail'in Anadolu'da Şiiliği yaymaya çalışması, Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi'ne çıkmasına ve Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'i yenmesine neden olmuştur.
- ⦿ Kanuni Dönemi'nde Safevilerle yapılan savaşlardan sonra 1555 Amasya Antlaşması'yla Safeviler; Irak, Doğu Anadolu ve Tebriz'in Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu kabul etmişlerdir.

ANADOLU TARİHİ

ANADOLU'YA İLK TÜRK AKINLARI

- ⦿ Anadolu'ya ilk Türk akınları Avrupa Hun hükümdarı Uldız Dönemi'nde gerçekleşmiştir.
- ⦿ Çağrı Bey henüz Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce, Gazneli ve Karahanlı baskıları ile bunalan halkına yurt bulabilmek için Anadolu'ya bir keşif seferi düzenlemiş, Bizans kuvvetlerini yenerek ganimetler ile geri dönmüştür (1015-1021).
- ⦿ Dandanakan Savaşı'ndan sonra Tuğrul Bey, Horosan'a gelen Oğuz topluluklarını Çağrı Bey'in keşif raporları doğrultusunda sistemli bir şekilde Anadolu'ya yönlendirmiştir.
- ⦿ Türk akınlarını durdurmak ve Türkleri Anadolu'dan atmak isteyen Bizans, 1071 Malazgirt Savaşı'nı kaybetmiştir.
- ⦿ Malazgirt Savaşı Türkiye tarihi için bir dönüm noktası oldu.
- ⦿ Alp Arslan'ın emriyle ilk Türk komutanlar Anadolu'nun fethi ile görevlendirilmiş, fethedilen bölgelerde Selçuklulara bağlı beylikler kurulmuştur.

BİRİNCİ BEYLİKLER DÖNEMİ

- Malazgirt Savaşı'ndan sonra Alp Arslan'ın komutanlarına ikta olarak verilen Anadolu'daki topraklarda, Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden sonra bağımsız beylikler kurulmuştur.

Saltuklular (1072 - 1202)

- Ebulkasım Saltuk Bey** tarafından Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliğidir.
- Erzurum ve çevresinde hüküm sürmüştür.
- Gürcü ve Ermenilerle savaşmışlardır.
- Erzurum'daki Ulu Cami, Kale Cami, Üç Kümbetler, Mama Hatun Kümbeti ve Tepsi Minare Cami en önemli eserleridir.
- Türkiye Selçukluları tarafından yıkılmıştır.

Danişmentler (1080 - 1178)

- Danişment Ahmet Gazi** tarafından kurulmuştur.
- Sivas, Tokat, Kayseri ve Malatya'da hüküm süren beylik Saltuklularla birlikte Haçlılarla mücadele etmiştir.
- Anadolu'daki ilk uç teşkilatı Bizans sınırında bu beylik tarafından kurulmuştur.

- ⦿ Anadolu'da yapılan ilk medrese özelliği taşıyan Tokat - Niksar Yağıbasan Medresesi'ni inşa etmişlerdir.
- ⦿ Kendi adına para bastıran hükümdarı Ahmet Gazi'dir. Bu para üzerinde Grekçe yazılar yer almıştır.
- ⦿ Danişmentname önemli destanlarıdır.
- ⦿ Türkiye Selçukluları tarafından yıkılmıştır.

Mengücekler (1080 - 1228)

- ⦿ **Mengücek Gazi** tarafından kurulmuştur. Gürcülerle savaşmışlar ve Trabzon Rumlarının güneye inmesini önlemişlerdir.
- ⦿ Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar'da hüküm sürmüştür.
- ⦿ Divriği Ulu Cami ve Külliyesi (ilk külliye) en önemli eserleridir.
- ⦿ Tıp, felsefe ve fizik alanında eserler veren Muvaffakuddin Abdülatif bu dönemde yaşamıştır.
- ⦿ Türkiye Selçukluları tarafından yıkılmışlardır.

Artuklular (1102- 1231)

- ⦿ Alp Arslan'ın komutanlarından **Artuk Gazi** tarafından kurulmuştur.

- ⦿ Üç kol halinde yönetimlerini sürdürmüşlerdir. Bunlar: Hasankeyf (Batman), Harput (Elâzığ) ve Mardin Artukluları.
- ⦿ Malabadi Köprüsü, Hatuniye Medresesi, Kasimiye Medresesi, Koçhisar'da Ulu Cami, Muzafferiye, Semanin, Şehidiye, Devegeçidi ve Artuklu Sarayı önemli mimari eserleridir.
- ⦿ Bu dönemde El - Cezerî sibernetiğin (denge, kontrol, haberleşme, ayarlama ilmi) kurucusu olarak yetişmiştir.
- ⦿ Hasankeyf koluna Eyübiler, Harput koluna Türkiye Selçuklu ve Mardin koluna Karakoyunlular son vermiştir.

Çaka Beyliği (1081 - 1093)

- ⦿ **Çaka Bey** tarafından kurulmuştur.
- ⦿ İzmir'de hüküm sürmüştür.
- ⦿ Denizcilikle uğraşan ilk Türk beyliğidir.
- ⦿ Çaka Bey ilk Türk denizcisidir.
- ⦿ Türkiye Selçukluları tarafından son verilmiştir.

Anadolu'da kurulan diğer beylikler ise şunlardır: Sökmenler (Van), İnaloğulları (Diyarbakır), Çubukoğulları (Elazığ), Dilmaçoğulları (Bitlis) ve Tanrıvermişoğulları (Efes).

ANADOLU'DA KURULAN İKİNCİ TÜRK BEYLİKLERİ

Osmanoğulları

Kurulduğu alan: Söğüt, Domaniç

Özellikleri: Osmanlı Devleti'ni kuran beyliktir.

Karamanoğulları

Kurulduğu alan: Konya ve çevresi

Özellikleri: Türkçeyi resmi dil kabul etmişlerdir. Kendilerini Türkiye Selçuklu Devleti'nin mirasçısı olarak görmüşlerdir.

Eserleri: Lal Ağa Camii (Mersin), Hatuniye Medresesi (Karaman), Ak Medrese (Niğde)

Candaroğulları

Kurulduğu alan: Kastamonu ve Sinop

Özellikleri: Denizcilikle uğraşmışlar.

Karesioğulları

Kurulduğu alan: Balıkesir ve Çanakkale

Özellikleri: Denizcilikle uğraşmışlar. Osmanlı Devleti'ne katılan ilk beyliktir.

Taceddinoğulları

Kurulduğu alan: Ordu

Özellikleri: Denizcilikle uğraşmışlar.

Saruhanogulları

Kurulduğu alan: Manisa

Özellikleri: Denizcilikle uğraşmışlar.

Menteşeoğulları

Kurulduğu alan: Muğla, Milas

Özellikleri: Denizcilikle uğraşmışlar.

Eserleri: Milas Firuzbey Camii (Muğla), Balat İlyas Bey Camii (Aydın)

Aydinoğulları

Kurulduğu alan: Aydın ve civarı

Özellikleri: Denizcilikle uğraşmışlar.

Eserleri: Selçuk İsa Bey Camii (İzmir), Birgi Ulu Camii (İzmir)

Germiyanogulları

Kurulduğu alan: Kütahya ve civarı

Eserleri: Vacidiye Medresesi (Kütahya)

Hamitoğulları

Kurulduğu alan: Isparta ve civarı

Eserleri: Yivli Minareli Camii (Antalya)

Dulkadiroğulları

Kurulduğu alan: Elbistan ve civarı

Özellikleri: Osmanlı'nın yıktığı son beyliktir.

Ramazanoğulları

Kurulduğu alan: Adana ve çevresi

Eserleri: Ulu Camii (Adana)

Eretna Beyliği

Kurulduğu alan: Sivas ve Kayseri

Eserleri: Aşık Paşa Türbesi (Kırşehir), Güdük Minare Kümbeti (Sivas)

Kadı Burhaneddin Beyliği

Kurulduğu alan: Sivas ve civarı

Özellikleri: Eretna Beyliği yerine kurulmuştur.

İnançoğulları

Kurulduğu alan: Denizli ve civarı

Özellikleri: Lâdik Beyliği olarak da bilinir.

KÜLTÜR VE MEDENİYET

Devlet Yönetimi

- Devlet yönetiminde Türkiye Selçuklu Devleti, Büyük Selçukluları; beylikler ise Türkiye Selçuklularını örnek almışlardır.
- “Kut” anlayışı ile “Ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır.” anlayışı devam ettirilmiştir.
- Devletin merkezinde, hükümdarın başkanlığında devlet işlerini görüşmek üzere Büyük Divan (Divan-ı Saltanat) toplanırdı.
- Türkiye Selçuklularında Büyük Divana bağlı farklı divanlar da vardı. Bunlar;

Divan-ı İstifa: Mali işlere bakan divan

Divan-ı Arz: Ordu ihtiyaçlarına bakan divan

Divan-ı İnşa (Tuğra): Yazışmalara bakan divan

Divan-ı İşraf: Askeri ve adli konular dışında tüm konuların denetleyicisi olan divan

Niyabet-i Saltanat: Hükümdar vekilliği

Divan-ı Pervane: Arazi defterlerinin kaydını tutan divan

- ⦿ Niyabet-i Saltanat ve Pervaneci isimli divanlar Büyük Selçuklularda bulunmazdı.
- ⦿ Hükümdar başkentte olmadığı zaman devlet işleri “**naib**” tarafından yönetilirdi.
- ⦿ Türkiye Selçukluları merkezi otoriteyi güçlü tutabilmek için geniş iktalara yer vermemişlerdir.
- ⦿ Türkiye Selçuklu sultanları, Büyük Selçuklu hükümdarlarından farklı olarak;
 - ▶ keyhüsrev,
 - ▶ keykavus,
 - ▶ keykubat

gibi Farsça unvanlar kullanmışlardır.

- ⦿ Türkiye Selçuklularında ordu teşkilatı, hukuk sistemi (örfi ve şer’i hukuk) ve toprak sistemi Büyük Selçuklulardan alınmıştır.

ORDU, TOPRAK YÖNETİMİ VE SOSYAL HAYAT

- ⦿ Türkiye Selçuklularında denizcilik ve donanma faaliyetleri, Anadolu’nun üç tarafı denizlerle çevrili olduğundan gelişmiştir.
- ⦿ Türkiye Selçuklularında donanma komutanına Reis’ül bahr veya Emirü’l Sevahil denilirdi.
- ⦿ Türkiye Selçuklularında askeri davalara Kadiasker (Kadı-yı leşker) denilen askeri kadılar bakardı.

- ⦿ Ordu, Büyük Selçuklu Devleti'nde olduğu gibi şu ana sınıflarından oluşurdu:
- ▶ Hassa askerleri (hükümdara bağlı ordu),
- ▶ Sipahi askerleri (İkta sahiplerinin yetiştirdiği askerler),
- ▶ Türkmen kuvvetleri (uç bölgelerde yaşayan ve her an savaşa hazır olan askerler)
- ▶ Bağlı devlet ve beyliklerin askerleri.

SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

- ⦿ Türkiye Selçuklularında halk yaşam şekillerine göre konargöçer, köylüler ve şehirli olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.
- ⦿ Selçuklularda başta hükümdarlar ve varlıklı insanlar, Anadolu'nun her yerinde imarathaneler (aşevleri) ve darüşşifalar (hastaneler) kurarak halka ücretsiz hizmet götürmüşlerdir.
- ⦿ Selçuklularda;
 - ▶ İlk madeni para (bakır) I. Mesut zamanında,
 - ▶ İlk altın para II. Kılıç Arslan zamanında bastırılmıştır.
- ⦿ Gümüş sikkelere “dirhem”, altın sikkelere “dinar”, devlet hazinesine “hazine-i amire”, sultanların şahsına ait hazineye ise “hazine-i hassa” adı verilmiştir.

- ⦿ Anadolu'nun coğrafi konumu itibariyle Selçuklu sultanları ticareti bir devlet politikası haline getirmeye çalışmışlardır.
 - ⦿ Ekonomik açıdan Türkiye Selçuklularının en önemli geçim kaynağı ticaretti.
 - ⦿ Şehirde oturan esnafın aralarında birleşerek kurdukları dini ve ekonomik özellik taşıyan teşkilata "Ahi Teşkilatı" adı verilmiştir.
 - ⦿ Gayrimüslimlerin üye olamadığı Ahi Teşkilatının;
 - ▶ üyelerine mesleki eğitim verme,
 - ▶ kredi sağlama,
 - ▶ üretilen malların fiyatını belirleme
 - ▶ Kalite kontrolünü yapma
- gibi amaçları vardır.
- ⦿ Ahi Teşkilatı Osmanlı Devleti'nde Lonca Teşkilatı olarak devam etmiştir.
 - ⦿ Türkiye Selçuklu Devleti ticareti geliştirmek için şu faaliyetlerde bulunmuştur:
 - ▶ Kervanlar ücretsiz olarak korunmuştur.
 - ▶ Zarar uğrayan kervanın zararı devlet tarafından karşılanmıştır (sigorta sistemi).
 - ▶ Yabancı tüccarlara düşük gümrük tarifesi uygulanmıştır.

- ▶ Anadolu'da düzgün yollar ve kervansaraylar yapılmıştır.
- ▶ Yabancı tüccarlar Anadolu'ya, Türk tüccarlar ise Kıbrıs, Suriye ve Kırım'a yerleştirilmiştir.
- ▶ Suğdak, Alanya, Antalya ve Sinop gibi liman şehirlerinin alınmasına önem verilmiştir.
- ▶ Yabancı devletlerle ticaret antlaşmaları yapılmıştır.

KAVRAMLAR

Muhtesib: Belediye işleriyle ilgilenen kişi

Şurta: Dönemin emniyet müdürü

Bedesten: Alışveriş merkezi

İmaret: Aşevi

Kümbet: Anıt mezar

Şifahane: Hastane

OSMANLI TARİHİ

BEYLİKTEN DEVLETE (KURULUŞ DÖNEMİ) (1302-1453)

KAYI BOYU'NUN ANADOLU'YA GELİŞİ

- Osmanlı Devleti'ni kuranlar, Oğuzların Bozok koluna bağlı Kayı boyundandır.
- Malazgirt Zaferi'nden sonra Ahlat yöresine yerleşmiş olup daha sonra Türkiye Selçuklu Devleti tarafından Ankara yakınlarındaki Karacadağ'a, sonra da Söğüt ve Domaniç'e uç beyliği olarak yerleştirilmişlerdir.

13. YÜZYIL BAŞLARINDA BALKANLARDA VE ANADOLU'DA GENEL DURUM

Balkanlar: Balkanlarda Bulgar ve Macar krallıkları, Eflak ve Boğdan prenslikleri, Sırp ve Rum despotlukları bulunuyordu. Bunlar siyasi birlikten yoksun birbirleriyle ve Bizans ile mücadele etmekteydi.

Anadolu: Anadolu'nun genelinde bulunan Türk beylikleri birbirleriyle hakimiyet mücadelesine girmişlerdi.

- ⦿ Bizans'ın Anadolu toprakları, tekfur denilen valiler tarafından yönetilmekteydi.
- ⦿ Doğu Karadeniz'de Trabzon Rum Devleti bulunmaktaydı.
- ⦿ Akdeniz ve Ege kıyılarında ise Venedik ve Ceneviz kolonileri vardı.

OSMANLI DEVLETİ'NİN BÜYÜMESİNİ KOLAYLAŞTIRAN ETKENLER

- ⦿ Yıkılmakta olan Bizans ve Türkiye Selçuklu devletlerinin arasında kurulması
- ⦿ Osmanlıların, Moğol İlhanlı Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti, Ahiler ve Anadolu beylikleri ile iyi geçinmesi
- ⦿ Anadolu beylikleri arasındaki mücadeleye karışmaması
- ⦿ Cihat ve gaza düşüncesiyle Bizansla mücadeleye öncelik vermesi
- ⦿ Osmanlı'nın kurulduğu coğrafyanın gelişmeye elverişli olması
- ⦿ Bizans tekfurları arasındaki mücadelelerden yararlanması
- ⦿ Anadolu ve Balkanlarda siyasi birliğin olmaması
- ⦿ Kuruluş Dönemi padişahlarının ileri görüşlü olması
- ⦿ Avrupa'da Yüzyıl Savaşları'nın yaşanması

- Merkeziyetçi yönetimin benimsenerek uygulanması
- Fetihlerin doğudan gelen fetihlerle desteklenmesi
- Fethettiği yerlerde hoşgörölü (istimalet politikası) bir yönetim uygulayarak iskân faaliyetlerinde bulunması

DÖNEMİN PADİŞAHLARI

Osman Bey (1299 - 1326)

- Ertuğrul Gazi'nin ölümü üzerine yerine oğlu Osman Bey geçmiştir. Fahrüddin lakabını kullanmıştır.
- Osman Bey Anadolu'ya gaza yapmak için gelen Gaziyan-ı Rum adı verilen Ahilik Teşkilatını oluşturan Türkmen topluluklarının desteğini almıştır.
- İnegöl, Bilecik, Mudanya, Yenişehir, Yarhisar ve Yurdhisar alındı.
- Bilecik'i devletin merkezi yaptı (Demir madeninin varlığı nedeniyle).
- Mangır** (bakır para) adı verilen ilk Osmanlı parasını bastırdı.
- Bizans'la ilk savaş olan **Koyunhisar Savaşı** yapıldı.
- Aşiretten beylik konumuna geçilmiştir.
- Osmanlı Devleti'nin ilk kadısı **Dursun Fakih**'tir.

Orhan Bey (1326 - 1362)

- ⦿ Bursa'yı alıp merkez olarak kullanmıştır.
- ⦿ Bizanslılarla **Maltepe Savaşı** yapılmış (1329). İznik ve İzmit alınmıştır.
- ⦿ İznik'te ilk medrese açıldı.
- ⦿ Bursa'da ilk bedesten inşa edildi.
- ⦿ Çimpe Kalesi alındı.
- ⦿ Böylece Osmanlılar ilk kez Rumeliye geçmiştir.
- ⦿ İlk divan teşkilatı, yaya ve müsellemler (düzenli ordu birlikleri), adli teşkilat, vezirlik makamı, vakıf sistemi kuruldu.
- ⦿ Karesioğulları'na son verilerek Osmanlı donanmasının temelleri atıldı. Karesioğulları Beyliği Osmanlı Devleti'ne katılan ilk beyliktir.
- ⦿ Karamürselde ilk Osmanlı Tersanesi açıldı.
- ⦿ İlk kez gümüş para bastırıldı.
- ⦿ Bu dönemde beylikten devlete geçilmiştir.

I. Murat (1362 - 1389)

- “Devlet hükümdar ve oğullarının malıdır.” anlayışı getirilmiştir.
- Germiyanogullarından çeyiz yoluyla toprak alınırken Hamitoğullarından toprak satın alınmıştır.
- Haçlılarla **Sırpsındığı** (İlk Haçlı - Osmanlı savaşı) ve **I. Kosova Savaşı** (İlk kez top kullanıldı) yapıldı.
- Bizans’la **Sazlıdere** (Edirne alınıp başkent yapıldı.), Sırlarla **Çirmen Savaşı** yapıldı.
- Savaş esirlerinden asker oluşturma uygulaması olan Pençik sistemi ilk kez uygulanmıştır.
- Yeniçeri Ocağı kurulmuştur.
- Acemioğlanlar Ocağı kurulmuştur.
- Sadrazamlık ile kazaskerlik makamı oluşturulmuştur. Defterdarlık kurumu oluşturulmuştur.
- Timar uygulaması sistemli hale getirilmiştir.
- Manastır merkezli Rumeli Beylerbeyliği’ni kurmuştur.
- Gazi Hünkar** lakabıyla anılmıştır. İlk kez sancak eğitimine alındı. Savaş alanında şehit olan ilk Osmanlı padişahıdır.

1389'da Osmanlı Devleti

Yıldırım Bayezid (1389 - 1402)

- İstanbul 4 kez kuşatılmış fakat alınamamıştır.
- Bizanslılarla **Niğbolu Savaşı** yapıldı. Bu savaşın kazanılmasıyla kendisine Abbasi halifesi tarafından **Sultan-ı İklim-i Rum** unvanı verildi.
- Anadolu beyliklerine son vererek Anadolu siyasi birliğini ilk kez sağladı.
- Timur'la **Ankara Savaşı** yapıldı (Fetret Devri başladı). Osmanlı Devleti savaşta yenilince Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu.
- Gelibolu'da ilk tersaneyi kurmuştur.
- Anadolu Hisarı'nı yaptırmıştır.
- Kütahya merkez olmak üzere Anadolu Beylerbeyliği kuruldu.
- Askerlere cülus bahşişi dağıtma geleneğini başlattı.

I. Mehmet (Çelebi) (1413 - 1421)

- ⦿ Fethet Devri'ne son vererek merkezi otoriteyi tekrar sağladığı için devletin ikinci kurucusu sayılır.
- ⦿ Fetihlerin durması sonucu esir elde edilememesi üzerine Kapıkulu ordusunun asker ihtiyacını karşılamak amacıyla Balkanlardan devşirme yapılmıştır (Devşirme sistemi).
- ⦿ Venediklilerle ilk deniz savaşı yapıldı (Çalı Bey Savaşı).
- ⦿ Şeyh Bedrettin İsyanı (dini ve sosyal içerikli ilk isyan) ve Düzmece Mustafa Olayı ile uğraşmıştır.
- ⦿ Saruhanoğullarını tekrar Osmanlı topraklarına katmıştır.

II. Murat (1421 - 1451)

- ⦿ Aydınoğulları, Menteşeoğulları ve Germiyanogulları'na son verildi.
- ⦿ Selanik, Yanya ve Serez alındı.
- ⦿ İlk Yeniçeri ayaklanması olan **Buçuk Tepe İsyanı** çıkmıştır.
- ⦿ Devşirmeler için Edirne'de Enderun Mektebi kuruldu.
- ⦿ Macarlarla **Edirne - Segedin Antlaşması** yapıldı (Batıyla imzalanan ilk antlaşma).
- ⦿ Haçlılarla **Varna Savaşı** yapıldı.
- ⦿ Haçlılarla yapılan II. Kosova Savaşı'yla Haçlıların Osmanlıyı Balkanlardan atma ümidi sona erdi.

DÜNYA GÜCÜ OSMANLI (YÜKSELME DÖNEMİ) (1453-1595)

DÖNEMİN PADİŞAHLARI

II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) (1451 - 1481)

- ⦿ **Kayser-i Rum** unvanlı padişahdır.
- ⦿ **Avni** mahlasını kullanmıştır.
- ⦿ Osmanlı Devleti, Yükselme Dönemi'ne geçmiştir.
- ⦿ İstanbul fethedildi, devlet imparatorluk haline geldi.
- ⦿ İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti yapılmıştır.
- ⦿ İstanbul'un Fethi ile Orta Çağ sona ermiş, Yeni Çağ başlamıştır.
- ⦿ Akkoyunlu Devleti'yle **Otlukbeli Savaşı** yapıldı.
- ⦿ Kazasker ve defterdar sayısı ikiye çıkarıldı. Kaptan-ı Deryalık ve Şeyhülislamlik makamı oluşturuldu.
- ⦿ Bilim adamlarından Akşemseddin, Ali Kuşçu ve Bellini'yi saraya çağırmıştır.
- ⦿ Sadrazam divan başkanlığına getirildi. İlk kez altın para bastırıldı.

- ⦿ Hristiyan birliğini bölmek ve ticaret hayatını canlı tutmak amaçlı Venedik'e ticari imtiyazlar verildi.
- ⦿ Kırım alınarak Karadeniz Türk gölü haline getirilmiştir.
- ⦿ Sırbistan, Eflak, Bosna-Hersek, Arnavutluk ve İtalya üzerine seferler düzenlenmiştir.
- ⦿ Mora, Boğdan ve Yunan Adaları alınmıştır.
- ⦿ Seddülbahir ve Kilitbahir Kaleleri, Topkapı Sarayı, Sahn-ı Seman Medresesi, Mısır Çarşısı, Kapalı Çarşı ve Rumeli Hisarı yapıldı.
- ⦿ İstanbul'da ilk medrese olan Sahn-ı Seman Medresesi kuruldu.
- ⦿ İltizam sistemi getirildi. Osmanlı'da devlete ait vergi kaynaklarının işletilmesinin, açık artırma usulü ile belli bir süreliğine devredilmesine iltizam denir.
- ⦿ Cülus bahşişi dağıtımı yasal hale getirilmiştir.
- ⦿ Padişahın yönetimdeki otoritesini arttırmak için Kanunname-i Ali Osman çıkarıldı. Bu kanunla kardeş katli yasal hale getirildi.

II. Bayezid (1481 - 1512)

- ⦿ Cem Sultan Olayı'yla meşgul oldu. Cem Sultan, yabancı devletlere sığınınca iç sorun bir dış sorun haline geldi. Bu olayla Avrupalı devletler ilk kez Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmışlardır.
- ⦿ Cem Sultan Olayı bu dönemin durgun ve sönük geçmesine neden olmuştur.

- ⦿ İspanya'da baskı altındaki Yahudilere, Osmanlı topraklarına sığınma hakkı vermiştir.
- ⦿ Şahkulu Ayaklanması bastırıldı.
- ⦿ Memlük, İran ve Venediklilerle mücadeleye girildi.
- ⦿ Karamanoğlu Beyliği'ne tamamen son verildi.
- ⦿ Mora Yarımadası tamamen ele geçirildi.
- ⦿ İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin alındı.

Yavuz Sultan Selim (1512 - 1520)

- ⦿ Safevi Devleti'yle **Çaldıran Savaşı** yapıldı. Bu savaşta Doğu Anadolu Osmanlı egemenliğine girmiştir.
- ⦿ **Turnadağ Savaşı**'yla Dulkadiroğulları'na son verildi.
- ⦿ Anadolu'da Türk siyasi birliği kesin olarak sağlandı.
- ⦿ Mercidabık ve Ridaniye savaşlarıyla Memlük Devleti yenilgiye uğratıldı.
- ⦿ Mısır Seferi ile Hicaz Bölgesi alındı. Halifelik Osmanlı Devleti'ne geçti. Osmanlı Devleti teokratik bir yapıya kavuştu.
- ⦿ Baharat Yolu denetim altına alındı.
- ⦿ Celali Ayaklanması (Bozoklu Celal) bastırıldı.

Kanuni Sultan Süleyman (1520 - 1566)

- ⦿ **Muhibbi** mahlasını kullanmıştır.
- ⦿ Devlet yönetimi ile ilgili birçok kanun çıkardığı için kendisine “Kanuni” denilmiştir.
- ⦿ Baba Zünnun, Kalenderoğlu, Canberdi Gazali ve Ahmet Paşa’nın çıkardığı isyanlar bastırıldı.
- ⦿ Belgrad, Trablusgarp, Rodos, Malta, Sakız Adası, Cezayir ve Korfu alındı.
- ⦿ Haçlılarla yapılan **Preveze Deniz Savaşı**’yla Akdeniz Türk gölü haline geldi (Barbaros Hayrettin Paşa). Hint Deniz Seferleri yapıldı ama istenilen başarı sağlanamadı.
- ⦿ Avusturya ile yapılan İstanbul Antlaşması ile Osmanlı Devleti Avrupa’daki üstünlüğü ele geçirdi.
- ⦿ İran’a seferler yapıldı. Neticede İran’la ilk resmi antlaşma yapıldı (Amasya Antlaşması).
- ⦿ Fransızlara geçici olarak kapitülasyonlar verildi (Haçlı birliğini önlemek ve ticareti canlandırmak).
- ⦿ **Mohaç Meydan Savaşı**’nda Macaristan Osmanlı hakimiyetine girdi.
- ⦿ I. Viyana Kuşatması başarısızlıkla sonuçlandı.
- ⦿ Mimar Sinan İstanbul’da Süleymaniye Camisi’ni inşa etti.

II. Selim ve III. Murat (Sokullu Mehmet Paşa Dönemi) (1565-1579)

- ⦿ Sadrazam Sokullu, Kanuni'den sonra sırasıyla tahta geçen II. Selim ve III. Murat zamanlarında devlet işlerini yürüttüğü için bu döneme Sokullu Mehmet Paşa Dönemi adı verilmiştir.
- ⦿ Lehistan'ın alınmasıyla Osmanlı Baltık Denizi'ne ulaştı.
- ⦿ Kıbrıs Adası fethedildi (1571).
- ⦿ İnebahtı Deniz Savaşı'nda Osmanlı donanması Haçlı donanması karşısında ağır bir yenilgi aldı.
- ⦿ Tunus İspanya'dan alındı. Vadis'ül-Seyl Savaşı'yla Fas Osmanlı himayesine girdi.
- ⦿ Don Volga Kanalı Projesi'yle İpek Yolu'na eski önemini kazandırmak, İran savaşlarında donanmadan faydalanmak ve Rusların güneye inmesini engellemek amaçlanmıştır.
- ⦿ Süveyş Kanalı Projesi'yle Kızıldeniz ve Akdeniz birleştirilerek Baharat Yolu canlandırılmak istenmiştir.
- ⦿ Karadeniz - Marmara Projesiyle İznik Gölü ve Sakarya Nehri vasıtasıyla Karadeniz ile Marmara arasında yeni bir yol açılmak istenmiştir.

ARAYIŞ YILLARI

(DURAKLAMA DÖNEMİ / 1579-1699)

Duraklamanın Nedenleri

İç Nedenler

Merkezi yönetimin bozulması: Sancağa çıkma usulünün kaldırılması, kafes usulünün getirilmesi, saray kadınlarının yönetimde etkili olması, rüşvet ve iltimasın artması ve padişahların ordunun başında sefere çıkmaması

Eğitimin bozulması: Beşik ulemalığının ortaya çıkması, pozitif bilimlerin okutulmaması

Ordunun bozulması: Tımar sisteminin bozulması, Yeniçeri Ocağının bozulması, donanmanın bozulması, Avrupa'daki harp teknolojisinin takip edilememesi

Ekonominin bozulması: Uzun süren savaşlar nedeniyle masrafların artması, ganimet ve vergilerin azalması, lüks ve israfın artması, tımar sisteminin bozulması, padişah değişikliği nedeniyle sık sık culüs bahşişinin dağıtılması ve ticaret (İpek ve Baharat) yollarının önemini kaybetmesi

Dış Nedenler

- ⦿ İmparatorluğun doğal sınırlara ulaşması
- ⦿ Avrupalıların bilim ve teknik alanda ilerlemesi ve bu gelişmelerin takip edilememesi
- ⦿ Avrupalı devletlerin Osmanlı'ya karşı birlikte hareket etmeye başlaması (Haçlı düşüncesi)
- ⦿ Coğrafi Keşifler'in Osmanlı'yı olumsuz etkilemesi

XVII. YÜZYIL İÇ İSYANLARI

İstanbul İsyanları (Merkez-Yeniçeri)

- ⦿ İstanbul'da Yeniçeriler tarafından çıkarılmış isyanlara medrese öğrencileri ve ulema da destek vermiştir.
- ⦿ İsyanların çıkmasında;
 - ▶ Merkezi otoritenin bozulması
 - ▶ Cülus bahşişinin değeri düşük parayla ödenmesi
 - ▶ “Devlet ocak içindir.” anlayışının hâkim olması
 - ▶ Devlet adamlarının yeniçerileri çıkarları doğrultusunda kullanması etkili olmuştur.

Celali İsyanları

- ⦿ Bu isyanlara, ilk kez Yavuz Sultan Selim zamanında Bozoklu Celal isimli bir şahsın isyanı sebebiyle bu ad verilmiştir.
- ⦿ Anadolu'da asker kaçaklarının ve bazı güçlü ailelerin çıkardığı bu isyanlara iş bulamayan medrese öğrencileri ve savaş olmadığı zamanlarda başıboş kalan leventler de katılmıştır.
- ⦿ İsyanların çıkmasında;

- ▶ Ekonominin bozulması
- ▶ Merkezi otoritenin bozulması
- ▶ Vergilerin arttırılması, dirlik dağıtımında haksızlık yapılması
- ▶ Eyalet yöneticilerinin adaletsiz ve haksız yönetimleri
- ▶ Köylü'nün toprağını terk ederek eşkıyalığa başlaması etkili olmuştur.

Eyalet İsyanları

- ⦿ Devlet otoritesinin bozulması üzerine Erdel, Eflak ve Boğdan gibi merkeze uzak yerlerde çıkan isyanlardır.
- ⦿ Milliyetçilik fikrinin henüz gelişmemiş olmasından dolayı bu ayaklanmalar başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

DÖNEMİN PADİŞAHLARI

III. Murat (1574-1595)

- Yeniçeriye asker alma usulü bozuldu (Kanun-i Kadim).
- İlk ciddi Yeniçeri isyanları çıktı.
- Lehistan, Çad, Nijerya, Fas ve Kafkaslara seferler düzenlenmiştir.
- İran'la yapılan **Ferhat Paşa Antlaşması**'yla doğuda en geniş sınırlara ulaşılmıştır.
- Sokullu Mehmet Paşa'nın sadrazamlığı sırasında İngilizlere kapitülasyon verilmiştir.

III. Mehmet (1595 - 1603)

- Sancağa çıkma sistemine son vermiştir. Sancağa çıkan son padişahdır.
- Avusturya ile **Haçova Savaşı** yapılmıştır.
- İran'la savaşlar yapılmıştır.

I. Ahmet (1603 - 1617)

- Bahti mahlasını kullanmıştır.
- Sancağa çıkmadan hükümdar olan ilk şehzadedir.

- ⦿ Sancağa çıkma usulü kaldırılarak **Kafes Usulü** getirildi.
- ⦿ **Ekber ve Erşed Yasası** getirildi. Böylece tahta hanedanının en yaşlı ve en olgun üyesi getirilmeye başlandı.
- ⦿ Halkın mal ve can güvenliğini korumak için adaletnameler çıkarıldı.
- ⦿ Bu dönemde sadrazamlık yapan Kuyucu Murat Paşa, Celali İsyanlarına, karşı sert askeri tedbirler almış, baskı ve şiddet politikası uygulayarak devlet otoritesini sağlamaya çalışmıştır.
- ⦿ İran'la **Nasuh Paşa Antlaşması**, Avusturya'yla **Zitvatorok Antlaşması** yapıldı. Osmanlı'nın İstanbul Antlaşması ile Avrupa'da sağladığı üstünlüğünü bu antlaşmayla kaybetti.

II. Osman (Genç) (1618 - 1622)

- ⦿ **Farisî** mahlasını kullanmıştır.
- ⦿ Saray ile halk arasındaki kopukluğu gidermek için ilk kez saray dışından evlenmiştir.
- ⦿ Hotin Seferi sonucunda yeniçerilerin disiplinsiz hareketleri sonucu ocağı kaldırmak istemiştir.
- ⦿ Şeyhülislamın fetva vermek dışındaki yetkilerine son vererek İlmîye sınıfının devlet işlerine karışmasını engellemeyi amaçlamıştır.
- ⦿ Devşirme asıllı kişilerin yönetimindeki etkinliğini kırmak için başkenti İstanbul'dan taşımayı düşünmüştür.

- ◉ İran'la Serav Antlaşması'nı, Lehistan'la Hotin Antlaşması'nı imzalamıştır.
- ◉ İlk ciddi ıslahat hareketine girişmiş ancak başarılı olamamıştır. Yeniçeriler tarafından öldürülmüştür.

IV. Murat (1623 - 1640)

- ◉ **Muradî** mahlasıyla şiirler yazmıştır.
- ◉ Kadınların ve saray ağalarının yönetimdeki etkilerini azaltmıştır.
- ◉ İçki ile tütün kullanımı ve gece dışarı çıkma yasağı getirmiştir.
- ◉ Devlet sorunlarını tespit etmek için Katip Çelebi ve Koçi Bey'e risaleler hazırlatmıştır. Risaleler (raporlar) dahilinde yenilikler yapan ilk padişahdır.
- ◉ Yeniçeri Ocağı'nı düzenlemiştir.
- ◉ Bağdat'ı İran'dan geri alması nedeniyle kendisine **Bağdat Fatihi** denilmiştir.
- ◉ İran ile Kasr-ı Şirin Antlaşması'nı yapmıştır (Bugün geçerli olan Türkiye - İran sınırı bu antlaşma ile belirlenmiştir.).
- ◉ Nef'i, Hazerfen Ahmet Çelebi, Lagari Hasan Çelebi ve Evliya Çelebi bu dönemde yaşamıştır.

IV. Mehmet (1648 - 1687)

- ⦿ Sarayda kadınlar ve saray ağaları etkili olmuştur.
- ⦿ Avusturya'yla **Vasvar Antlaşması** imzalanmıştır (1664). Erdel Osmanlı Devleti'ne bırakıldı.
- ⦿ Lehistan ile **Bucaş Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin batı'da toprak kazandığı son antlaşma olup batıda en geniş sınırlarına ulaşmıştır.
- ⦿ Ruslar ile **Bahçesaray Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşma ilk Osmanlı - Rus antlaşmasıdır.
- ⦿ II. Viyana Kuşatmasında yenilgi alınmıştır.
- ⦿ Yeniçeriler, rüşvet alan devlet adamlarının öldürülmesini istedi. Bu nedenle otuzdan fazla devlet adamı Sultan Ahmet Meydanı'nda çınar ağacına asılarak öldürüldü (Vaka-i Vakvakiye ya da Çınar Vakası olarak da bilinir.).

DÖNEMİN ÖNEMLİ SADRAZAMLARI

Tarhuncu Ahmet Paşa: IV. Mehmet Dönemi sadrazamıdır. Modern anlamda **ilk kez** bütçe çalışması yaptı. Osmanlı'nın ilk denk bütçesini hazırladı. Tahmini bütçeyi hazırlamıştır. Saray masraflarında kısıtlamalar öngördü. Hazine gelirlerini artırmak için önlemler aldı. Aleyhinde yapılan çalışmalar sonucu idam edildi.

Köprülü Mehmet Paşa: Şartlı olarak sadrazamlığa gelen ilk devlet adamıdır. İsyanlara baskı ve şiddetle karşılık vermiştir. Maliyede düzenlemeler yaptı. Duraklama Dönemi'nde Yükselme Dönemi'ni yaşatmıştır.

Fazıl Ahmet Paşa: Ayaklanmalara baskı ve şiddetle karşılık verdi. Uzun süren kuşatma sonucu Girit alındı. Lehistan ile Bucuş Antlaşması yapıldı (1672). Osmanlı Devleti bu antlaşmayla batıdaki en geniş sınırlarına ulaşmıştır.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa: Rusya ile Bahçesaray Antlaşması yapıldı (1681). Bu antlaşma Rusya ile imzalanan ilk resmi antlaşmadır. Osmanlı ordusu Viyana'yı kuşattı.

DURAKLAMA DÖNEMİ ISLAHATLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- ⦿ Yükselme Dönemi'nin ihtişamına dönmek amaçlanmıştır.
- ⦿ Islahatlar daha çok düşünce safhasında kaldığından uygulanma ve başarıya ulaşma imkânı bulamamıştır.
- ⦿ Islahatlardaki temel amaç isyanları bastırmak ve devletin otoritesi sağlamak olmuştur.
- ⦿ Baskı ve şiddet yoluyla devlet otoritesi sağlanmaya çalışıldığından sorunlar geçici olarak çözülmüştür.

- ⦿ Sorunların nedenleri araştırılmadığından ve sorunlara köklü çözümler getirilmediğinden ıslahatlardan istenilen sonuçlar elde edilememiştir.
- ⦿ Avrupa'nın gerisinde kalındığı kabullenilmediği için ıslahatlarda Avrupa'daki gelişmelerden yararlanma yoluna gidilmemiştir.
- ⦿ Her gelen farklı alanda ıslahat yaptığından ıslahatlar süreklilik kazanamamış ve devlet politikası haline getirilememiştir.
- ⦿ ıslahatlar; padişahların yetersizliği, yenilik karşıtı olan Yeniçeri Ocağı ile ulema ve saray kadınlarının tepkisinden dolayı başarıya ulaşmamıştır.
- ⦿ ıslahatlar halka mal edilmemiştir.

XVIII. YÜZYILDA DEĞİŞİM VE DİPLOMASİ

(GERİLEME DÖNEMİ / 1699-1792)

Dönemin Politikaları

- ⦿ Karlofça ve İstanbul antlaşmalarıyla kaybettiği toprakları geri almak için Rusya, Avusturya ve Venedik ile savaşlar yapılmıştır.
- ⦿ Kaybettiği toprakları geri almak için girilen savaşlarda istenilen sonuçların alınmaması üzerine savunmaya ağırlık verilerek eldeki topraklar korunmaya çalışılmıştır.
- ⦿ Bozulmuş olan devlet kurumları Batı tarzı ıslahatlar yapılarak yeniden düzenlemeye çalışılmıştır.

dönemin padişahları

II. Mustafa (1695 - 1703)

- ⦿ Avusturya'yla **Karlofça Antlaşması** yapıldı (ilk toprak kaybı). Türklerin Avrupa'daki ilerleyişi durdu (Sakarya Savaşı'na kadar).
- ⦿ Rusya'yla **İstanbul Antlaşması** yapıldı (1700).

- ◉ Edirne Olayı ile tahttan indirildi (1703).
- ◉ İstanbul, Celali ve Eyalet isyanları çıkmıştır.

III. Ahmet (1703 - 1730)

- ◉ **Necib** mahlasını kullanmıştır.
- ◉ 1711'de Rusya ile Prut Antlaşması yapıldı. Bu antlaşmayla Karlofça Antlaşması ile kaybedilen yerlerin geri alınabileceği ümidi doğdu.
- ◉ 1718'de Avusturya ile Pasarofça Antlaşması yapıldı. Bu antlaşmayla Avrupa'nın üstünlüğü kabul edildi ve Osmanlı elindeki toprakları korumaya yönelik politikalar izlemeye başladı.
- ◉ Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nde Avrupa tarzı ıslahatların ilk kez yapıldığı Lale Devri'nin başlangıcı oldu.
- ◉ Lale Devri'nde;
 - ▶ İlk özel matbaa İbrahim Müteferrika ve Sait Mehmet Efendi tarafından açıldı. Bu yenilik Avrupa'dan alınan ilk teknik yeniliktir. Matbaada basılan ilk kitap Vankulu Lügatı adıyla bilinen Arapça - Türkçe sözlüktür.
 - ▶ Tıp alanında ilk kez çiçek aşısı uygulanmaya başlandı.
 - ▶ İtfaiye teşkilatı (Tulumbacı Ocağı) kuruldu.

- ▶ Avrupa'ya ilk geçici elçi olan Yirmisekiz Mehmet Çelebi gönderildi. Yirmisekiz Mehmet Çelebi Sefaretname adlı eseri yazmıştır. Bu eser Osmanlı'nın Batı'ya açılan ilk penceresidir.

Not:

- ✓ Sefaretname: Osmanlı'da elçilerin; görevlendirildikleri bölgenin siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel yapısına dair gözlemlerini aktaran raporların genel adıdır.
- ▶ Sivil mimari gelişti, mimariye barok ve rokoko tarzı yerleşti.
- ▶ Batılı eserleri çevirmek için Tercüme Encümenliği kurulmuştur.
- ▶ III. Ahmet Çeşmesi dönemin en önemli eserlerinden biridir.
- ▶ Lale Devri'nde hiçbir askeri ıslahat yapılmamıştır. Patrona Halil İsyanı ile bu dönem kapanmıştır.
- ▶ 1724'te Rusya ile İstanbul Antlaşması yapıldı. Rusya ile imzalanan bu ilk dostluk antlaşmasıyla İran toprakları paylaşıldı.

I. Mahmut (1730 - 1754)

- 1739'da Avusturya ve Rusya ile Belgrad Antlaşması'nı imzaladı.
- Bu antlaşma Osmanlı'nın XVIII. yüzyılda imzaladığı son kazançlı antlaşmasıdır. Karadeniz'in Türk gölü olarak kabul edildiği son antlaşmadır.
- Bu antlaşmadaki arabuluculuk faaliyetlerinden dolayı Osmanlı Devleti, Fransa'ya verdiği kapitülasyonları sürekli hale getirmiştir.
- Osmanlı tarihinde Batı tarzında ilk askeri ıslahatlar yapıldı.
- Islahatlar Humbaracı Ahmet Paşa tarafından yapılmıştır. (Humbaracı Ahmet Paşa (Comte dö Bonneval) Avrupa'dan getirtilen ilk askeri uzmandır.).
- Humbaracı ve Topçu sınıfı ıslah edilmiştir.
- Batı tarzı ilk teknik okul olan Hendesehane adında ilk askeri mühendislik okulu açıldı.
- Ordu; takım, bölük, tabur ve alay adlarıyla yeniden düzenlenmiştir.

III. Mustafa (1757 - 1774)

- ⦿ I. Mahmut'tan sonra tahta çıkan III. Osman'ın padişahlığı (1754-1757) döneminde önemli ıslahat hareketleri olmamıştır.
- ⦿ Mora'da çıkan isyan sonucu Çeşme'de Osmanlı donanması yakılmıştır.
- ⦿ Baron dö Tot ve Sadrazam Koca Ragıp Paşa ıslahatlar yapmıştır.
- ⦿ Tophane ve Topçu ocağında düzenlemeler yapılmıştır.
- ⦿ Sürat Topçuları Ocağı kuruldu.
- ⦿ Deniz Mühendishanesi açıldı.

I. Abdülhamit (1774 - 1789)

- ⦿ 1774'te Rusya ile Küçük Kaynarca Antlaşması yapıldı.
- ⦿ Bu antlaşmayla; ilk kez halkı Müslüman olan bir yer kaybedilmiştir (Kırım), halifelik gücü ilk kez bir antlaşmada kullanılmıştır, Rusya Ortodoksları himaye altına alarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışma hakkı elde etmiştir. Osmanlı Devleti ilk kez savaş tazminatı ödemiştir ve Rusya'ya kapitülasyonlar verilmiştir.
- ⦿ ıslahatların yapılması için sadrazam Halil Hamit Paşa ve Cezayirli Hasan Paşa'dan yararlanılmıştır.

- ⦿ Sürat Topçuları, lağımcı ve humbaracı ocakları genişletilerek ıslah edilmiştir.
- ⦿ Yeniçerilerin sayımı yapılmış ve ulufe alım satımı yasaklanmıştır.
- ⦿ Subay yetiştirmek amacıyla İstihkam Okulu açılmıştır.
- ⦿ Levent teşkilatı kaldırılarak Anadolu'dan denizci asker yazımına son verilmiştir.
- ⦿ Yerli malın kullanılmasına önem verilmiştir. Cülus bahşişi kaldırılmıştır.
- ⦿ Mühendishane-i Bahr-i Hümayun açılmıştır.
- ⦿ Mali alanda en önemli ıslahatlardan biri olan ve temeli iç borçlanma esasına dayanan “Esham Usulü” uygulanmaya başlanmıştır.
- ⦿ Bu uygulama kağıt paraya geçişin ilk aşaması sayılmaktadır.

III. Selim (1789 - 1807)

- ⦿ Rusya ile imzalanan **Yaş Antlaşması** sonucu devlet dağılma sürecine girdi. Kırım Rusya'ya verildi.
- ⦿ Avusturya ile **Ziştovi Antlaşması** imzalandı.
- ⦿ Fransa ile **Paris Antlaşması** imzalandı. Bu antlaşma ile Mısır Osmanlı'ya verildi.
- ⦿ **İlhami** mahlasını kullanmıştır.
- ⦿ İlk kez planlı ve programlı bir şekilde ıslahatlara başlayan padişah III. Selim olmuştur.

- III. Selim daha köklü ıslahatlar gerçekleştirmek için Meşveret Meclisini toplamış ve bu meclise layihalar (raporlar) hazırlatmıştır.
- Islahatları öncelikle askeri olmak üzere maliye, eğitim, yönetim-idare, diplomasi ve kültürel alanda yapmaya çalışmıştır.
- Avrupa tarzı ilk kara ordusu olan **Nizam-ı Cedid** ordusu kuruldu. Nizam-ı Cedid ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak için **İrad-ı Cedid** hazinesi oluşturuldu.
- Avrupa'ya daimi elçilikler gönderildi. İlk daimi elçi **Yusuf Agah Efendi**'dir.
- Resmi devlet matbaası kuruldu (Matbaa-i Amire).
- Kara Mühendishanesi kuruldu (Mühendishane-i Berri Hümayun).
- Ordunun eğitimi için Levent ve Selimiye kışlaları yapıldı. Askeri teknik okullarda Fransızca zorunlu yabancı dil kabul edildi.
- Yerli malı kullanma zorunluluğu getirildi.
- Nizam-ı Cedit ıslahatları İrad-ı Cedit hazinesinin halka yeni vergiler yüklemesinin tepkiyle karşılanması sonucunda bu dönem Kabakçı Mustafa İsyanı'yla son bulmuştur.

XVIII. YÜZYIL ISLAHATLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılda ilk defa Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmiş ve Avrupa etkisinde ıslahatlar yaparak Batı'daki gelişmelerden yararlanma yoluna gitmiştir.
- Islahatlarda ilk kez bu dönemde Avrupa'dan getirilen uzmanlardan yararlanılmıştır.
- Askeri, idari, diplomasi, mali, teknik, sanat, kültür, bilim ve eğitim alanlarında ıslahatlar yapılmıştır.
- Hukuk ve din alanında ıslahatlar yapılmamıştır.
- Savaşlardaki başarısızlıklar ve devlet adamlarının ileri sürdükleri görüşleri, ıslahatların askeri alanda yoğunlaşmasında etkili olmuştur.
- Islahatlarda padişah ve devlet adamları etkili olmuştur, halkın istekleri dikkate alınmamıştır.
- 18. yüzyıl ıslahatları 17. yüzyıl ıslahatlarına göre daha köklü ve sistemli olmasına rağmen, özellikle yeniçerilerin tepkisiyle karşılaşmış ve isyanlardan dolayı amacına ulaşamamıştır.

EN UZUN YÜZYIL

(XIX. YÜZYIL /DAĞILMA DÖNEMİ / 1792 - 1922)

Dönemin Genel Politikası

- ⦿ Dış politikada “Denge Siyaseti” izleyerek devletler arası rekabetten yararlanılmış böylece toprak bütünlüğünü koruma amaçlanmıştır.
- ⦿ Her alanda Avrupa’yı örnek alan ıslahatlar yaparak devletin yıkılması önlenmeye çalışılmıştır.

Büyük Devletlerin Osmanlı Politikaları

İngiltere: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’na kadar Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünün korunmasından yana bir politika izledi. Bu tarihten sonra ise Osmanlı Devleti’ni parçalamayı amaçlayan devletlerle iş birliği yaptı.

Fransa: Osmanlı Devleti’nin bazen toprak bütünlüğünden yana bazen de parçalamaya yönelik politikalar takip etti.

Rusya: Güneye inme politikasını gerçekleştirmeye çalışmış ve bu doğrultuda Osmanlı'nın iç işlerine karıştı.

Avusturya: Fransız İhtilali'yle ortaya çıkan milliyetçilik hareketlerine karşı çıktı. Kendisi gibi çok uluslu olan Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü destekledi.

Almanya: Kendisine rakip olarak gördüğü İngiltere'nin sömürgelerini ele geçirmek istediğinden Osmanlı Devleti'ne yakınlaştı.

Dönemin Padişahları

II. Mahmut (1808 - 1839)

⦿ **Adli** mahlasını kullanmıştır. Anayasal düzene geçmek için radikal reformlar yapmıştır.

Siyasi Gelişmeler

⦿ Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'yla Kütahya Antlaşması imzalandı. **Kütahya Antlaşması** ile Osmanlı Devleti bir valisine boyun eğmiştir.

⦿ **Bükreş Antlaşması** ile Sırlar milliyetçilik hareketleri sonucu imtiyazlar elde eden ilk toplum olmuştur.

- ⦿ **Hünkâr İskelesi Antlaşması** ile Rusya Karadeniz’de güvenliğini sağlamış oldu. Boğazlar sorunu ortaya çıktı.
- ⦿ İngiltere ile **Balta Limanı Antlaşması** yapıldı (1838). Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlerin açık pazarı haline geldi.
- ⦿ Rusya ile Edirne Anlaşması imzalandı. Yunanistan Osmanlı’dan ayrılıp bağımsızlık kazanan ilk ülke oldu.
- ⦿ Merkezi otoriteyi sağlamak için Ayanlarla **Sened-i İttifak** imzalanmıştır (1808). Bunun sonucunda padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Ayanların hakları ve varlığı tanınmıştır.
- ⦿ 1815 yılında düzenlenen Viyana Kongresi’nde Rus Çarı II. Nikola tarafından Osmanlı için **Hasta Adam** ibaresi kullanılmıştır.

Yönetim Alanındaki İslahatlar

- ⦿ Divan kaldırılıp nazırlıklar oluşturuldu. İlk kez kabine sistemine geçildi.
- ⦿ Karantina örgütü ve muhtarlıklar kuruldu. Tımar sistemi ve zeamet kaldırıldı. Memurlar maaşa bağlandı.
- ⦿ Pasaport uygulaması getirildi. İstanbul’a geçiş için Mürur Tezkeresi alma zorunluluğu getirildi.
- ⦿ Memurlara fes, cepken ve setre giyme zorunluluğu getirildi.

- ⦿ Evkaf Vekaleti (Vakıflar Bakanlığı) kuruldu, vakıflar tek çatı altında toplandı.
- ⦿ Yönetim işleri için Dar-ı Şuray-ı Babıali kuruldu. Hukuki işler için Meclis-i Ahkam-ı Adliye kuruldu.

Askeri Alandaki Islahatlar

- ⦿ Askeri işler için Dar-ı Şuray-ı Askeri kuruldu.
- ⦿ **Sekban-ı Cedit** adlı birlikler kuruldu. Daha sonra bu birlikler yerine Eşkinci Ocağı açıldı. Yeniçeri Ocağı kaldırıldı (Vakay-ı Hayriye). **Asakir-i Mansure-i Muhammediye** ordusu kuruldu.
- ⦿ Askeri amaçlı ilk nüfus sayımı yapıldı.
- ⦿ **Redif Taburu** (modern yöntemlerle asker yetiştirme) ve **posta teşkilatı** kuruldu. **Mızıka-i Hümayun** açıldı (Bando okulu).

Eğitim ve Kültür Alanındaki Islahatlar

- ⦿ İlk defa Avrupa tarzı okullar açıldı. İlk kez yabancı dilde eğitim veren okullar açıldı. İstanbul'da ilköğretim parasız ve mecburi oldu.
- ⦿ İlk defa Avrupa'ya öğrenci gönderildi. Sağlık için karantina merkezleri oluşturuldu. **Takvim-i Vekayi** adıyla ilk resmi gazete çıkarıldı.
- ⦿ Askeri liseler, Mektebi Bahriye ve Tercüme Odaları kuruldu. Enderun kapatıldı. Devlet memuru yetiştirmek için Mekteb-i Maarif-i Adliye kuruldu.

Ekonomik Alandaki Islahatlar

- Yerli malı kullanımı teşvik edildi. Tersane kuruldu. Bez fabrikaları açıldı. Ticaret Bakanlığı kuruldu. Özel mülkiyete önem verildi.

Abdülmecit (1839 - 1861)

Siyasi Gelişmeler

- Avrupalı devletlerin katılımıyla Londra Konferansı yapıldı (1840). Konferansta imzalanan Londra Boğazlar Sözleşmesi (1841) ile Boğazlar ilk kez uluslararası bir statü kazandı.
- İlk dış borç (İngiltere) alımına sebep olan **Kırım Savaşı** yapıldı. Kutsal Yerler Sorunu ortaya çıktı.
- Osmanlı'nın Avrupalı bir devlet sayıldığı için **Paris Antlaşması (1856)** yapıldı.
- Tanzimat ve Islahat fermanı ilan edildi.

Tanzimat Fermanı

- Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından hazırlanmıştır. Fermanın ilan edilmesindeki temel nedenler; Avrupalı devletlerin azınlık haklarını bahane ederek iç işlerimize karışmasını engellemek, Mısır ve Boğazlar konusunda Avrupalı devletlerin desteğini sağlamak, devleti eski gücüne kavuşturmaktır.

- ⦿ Tanzimat Fermanı, anayasal düzene geçişin ilk aşamasıdır. Bu ferman ile padişah ilk kez kendi gücü üstünde kanun gücünü kabul etmiştir. Anayasal bir belge niteliğindedir. İltizam usulü, cizye vergisi ve müsadere usulünün kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca hukuk ve eğitimde ikilikler yaşanmıştır.

Islahat Fermanı

- ⦿ Paris Barış Konferansı öncesinde ilan edilmesinin amacı, konferansta azınlık haklarıyla ilgili kararlar alınmasını ve iç işlerimize karışılmasını engellemektir.
- ⦿ Islahat Fermanı ile azınlıklara verilen haklar şunlardır: il meclisine üye olma, kendi okullarını açabilme, devlet memuru olabilme, mülk edinme, şirket ve banka kurabilme, inanç serbestliği ve bedelli askerlik uygulamaları

Yapılan Islahatlar

- ⦿ Birçok mahkeme kuruldu.
- ⦿ Bugünkü Resmi Gazete özelliği gösteren Düstur dergisi çıkarıldı. İlk kez kız rüştiyeleri açıldı.
- ⦿ Temyiz Mahkemesi açıldı.
- ⦿ Arazi Kanunnamesi çıkarıldı.
- ⦿ Jandarma teşkilatı kuruldu. Askerlik ocak hizmeti olmaktan çıkarıldı, vatan hizmeti haline getirildi.

- ⦿ İlk kez Belediye örgütü kurulmuştur. İl meclisleri kuruldu.
- ⦿ İlk özel gazete Tercüman-ı Ahval çıkarıldı. Yarı resmi gazete olan Ceride-i Havadis çıkarıldı.
- ⦿ Eğitim ve öğretim işleri için Meclis-i Maarif-i Umumiye (Eğitim-Öğretim Bakanlığı) kuruldu. Batı tarzı okullar açıldı. Ders kitapları yazma ve dil-tarih alanında çalışma yapmak amacıyla Encümen-i Daniş kurulmuştur.
- ⦿ Erkek öğretmen yetiştirmek için Darülmuallim kuruldu.
- ⦿ Yönetici yetiştirmek için Mülkiye Mektebi açıldı.
- ⦿ İltizam sistemi kaldırılarak vergi toplamak için Muhassıllıklar kuruldu.
- ⦿ Kaime adında ilk kağıt para bastırıldı. Bank-ı Şahane-i Osmaniye kuruldu. Müsadere kesin olarak kaldırıldı.
- ⦿ İlk kez demir yolu (İzmir-Aydın arası) ve deniz yolu işletmeleri kuruldu.
- ⦿ İlk Türk müzesi kuruldu.
- ⦿ Heybeliada Ruhban Okulu açıldı.

Abdülaziz (1861 - 1876)

Yapılan Islahatlar

- Yurt dışına geziye çıkan ilk padişah'tır. Bu gezinin hedefi, medeniyetlerin Osmanlı'dan ne kadar ilerlediğini görmek ve Rusya'nın planını Avrupa'ya anlatmak ayrıca Avrupa devletlerinden maddi yardım almaktır.
- Karadağ, Sırp, Bosna-Hersek, Bulgar ve Eflak-Boğdan isyanlarıyla uğraştı.
- Bahriye Bakanlığı kuruldu. Deniz Ticaret Kanunu çıkarıldı.
- Ziraat Bankasının temelleri olan Memleket Sandıkları Mithat Paşa öncülüğünde kuruldu.
- Mektebi Mülkiye-i Tıbbiye, Eczacılık Mektebi ve Çarkçı Mektebi açıldı.
- Kız Öğretmen Okulları (Darülmuallimat) açıldı. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) kabul edildi.
- İlk sendika özelliği taşıyan Ameleperver Cemiyeti kuruldu.
- Nizamiye Mahkemeleri kuruldu.
- Yetim Müslüman çocukları eğitmek için Darüşşafaka açılmıştır.
- Darülfünun denen ilk üniversiteler açıldı. Danıştay (Şura-i Devlet) kuruldu.
- İlk Medeni Kanun olan Mecelle Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında hazırlanmıştır.

- ⦿ Vilayet Nizamnamesi yayımlandı. Bu nizamnameyle taşra, yönetim birimlerine ayrıldı.
- ⦿ İlk kadın romancı olan Fatma Aliye, Muhadarat adıyla ilk romanını yayınlamıştır.

II. Abdülhamit (1876 - 1909)

- ⦿ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların İstanbul'a yakınlaşması üzerine padişah II. Abdülhamit barış istemek zorunda kaldı.
- ⦿ İki devlet arasında Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması yapıldı.
- ⦿ İngiltere'nin çıkarlarına ters düşen bu antlaşmaya Almanya ve Avusturya'da karşı çıkınca Ayastefanos Antlaşması yürürlüğe girmedi ve yerine Berlin Antlaşması yapıldı (1878).
- ⦿ Bu antlaşmayla; Ermeni sorunu uluslararası sorun haline geldi.
- ▶ Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız oldu.
- ▶ Kars, Ardahan, Batum, Rusya'ya, Doğu Beyazıt, Osmanlı'ya bırakıldı.
- ▶ Kıbrıs İngiltere'ye askeri üs olarak verildi.
- ⦿ 93 Harbi'nde Balkanlarda Plevne'yi 145 gün boyunca Rus ordusuna karşı askerleriyle birlikte savunan kişi Gazi Osman Paşa'dır.
- ⦿ 1881'de Fransızlar Tunus'u işgal etti.
- ⦿ 1882'de İngiltere karışıklıkları bahane ederek Mısır'ı işgal etti.

- 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı'nın ardından Osmanlı, Halepa Fermanı'nı ilan ederek Girit'e imtiyazlar verdi (1878).

I. Meşrutiyet (23 Aralık 1876)

- Jön Türklerin etkisiyle ilan edilmiştir. Yönetime karşı ilk teşkilatlı muhalefet hareketi Genç Osmanlılar Cemiyeti ile başlamıştır (Genç Osmanlılar Cemiyeti'nin üyeleri: Mehmet Bey, Reşat Nuri Bey, Ayetullah Bey, Namık Kemal, Refik Bey, Ziya Paşa, Ali Suavi ve Agah Efendi).
- İlan edilmesindeki amaç devletin dağılmasına ve İstanbul Konferansı'nda Osmanlı aleyhine alınacak kararlara engel olmaktır.
- Meşrutiyet'in ilanı ile ilk anayasa olan Kanun-u Esasi yürürlüğe girdi. Bu anayasa Türk tarihinin ilk yazılı anayasasıdır.
- Halk ilk defa seçme seçilme hakkını elde etmiştir. Bu anayasada devletin dini İslam, dili Türkçe, başkenti ise İstanbul'dur. Yürütme görevini Bakanlar Kurulu ve padişah üstlendi.
- Kanunları, Meclis-i Ayan (Üyelerini padişah seçer.) ve Meclisi Mebusan (Üyeleri Osmanlı erkekleri tarafından seçilir.) birlikte yapar.
- Padişah meclisi açma ve kapama yetkisine sahiptir.

- ⦿ 1878'de Osmanlı-Rus Savaşı sırasında II. Abdülhamit, Kanun-ı Esasi'nin kendisine verdiği yetkilere dayanarak Meşrutiyet yönetimine son vermiştir.
- ⦿ II. Abdülhamit'in 1878'de Mebuslar Meclisi'ni kapatmasından 1908 yılına kadar geçen 30 yıllık dönemde ülke mutlakiyetle yönetilmiştir.
- ⦿ Bu dönemde şu gelişmeler yaşanmıştır:
 - ▶ İslamcılık fikir akımı devlet politikası haline getirilmiştir.
 - ▶ 1881'de Osman Hamdi Bey tarafından Sanayi-i Nefise Mektebi açılmıştır.
 - ▶ İstanbul-Bağdat ve Hicaz demir yolları yaptırılmıştır.
 - ▶ Ermeni faaliyetlerine karşı Doğu Anadolu'daki aşiretlerden Hamidiye Alayları oluşturulmuştur.
 - ▶ Muharrem Kararnamesi'nin yayımlanmasından sonra Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi) kurulmuştur.
 - ▶ 1888'de Ziraat Bankası kurulmuştur.
 - ▶ Darülaceze (Düşkünler Evi) açılmıştır.
 - ▶ Şüküfezar ve Demet dergileri yayın hayatına girmiştir.
 - ▶ Almanya'dan askeri eğitim amaçlı subaylar getirilmiştir.

II. Meşrutiyet (23 Temmuz 1908)

- ⦿ I. Meşrutiyet'in ilanını sağlamış olan Genç Osmanlılar Cemiyeti meşrutiyet yönetimine tekrar geçilmesi için çalışmalara başlamıştır.
- ⦿ Bu cemiyetin üyelerinin büyük çoğunluğunu, Osmanlı Devleti'nin subayları oluşturmuştur.
- ⦿ Meşrutiyet yönetimine yeniden geçilmesini sağlamak amacıyla Makedonya'da İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafları olan subay ve yöneticiler tarafından isyan çıkarılmıştır.
- ⦿ Bu isyanların engellenememesi üzerine II. Abdülhamit, 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyeti yeniden ilan etmiştir.
- ⦿ II. Meşrutiyet Dönemi'nde ilk kez çok partili siyasi hayata geçilmiş, yeniden seçimler yapılmış ve Mebusan Meclisi açılmıştır.
- ⦿ Kurulan partiler şunlardır:
 - ▶ İttihat ve Terakki Fırkası
 - ▶ Osmanlı Ahrar fırkası
 - ▶ Hürriyet ve İtilaf Fırkası
 - ▶ İttihadi Muhammediye Fırkası
 - ▶ Osmanlı Demokrasi Fırkası

► Mütedil Hürriyet Perveran Fırkası

- ⦿ Bu dönemde yönetimde etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı oluşan tepkinin de etkisiyle meşrutiyet yönetimine son verilmesi için 13 Nisan 1909'da isyan çıkmıştır.
- ⦿ 31 Mart Vakası denilen bu isyan, Selanik'ten gelen Hareket ordusu tarafından bastırılmıştır.
- ⦿ Bu ordunun başında Mahmut Şevket Paşa bulunmuş kurmay başkanlığını ise Mustafa Kemal yapmıştır.
- ⦿ Mebusan Meclisi, bu olay sonrasında Kanun-ı Esasi'de değişiklik yaparak II. Abdülhamit'i tahttan indirmiş ve yerine V. Mehmet Reşat'ı padişah yapmıştır.
- ⦿ Kanun-ı Esasi'deki değişiklikler:
 - Hükümet, padişaha değil Mebusan Meclisine karşı sorumlu hale getirilmiştir.
 - Meclisin padişahı değiştirebilme yetkisi kabul edilmiştir.
 - Kanun yapma ve onaylamada son yetki meclise verilmiştir.
 - Basın özgürlüğü sağlanmış sansür kaldırılmıştır.
 - Padişahın meclisi açma ve kapama, kişileri sürgüne gönderme, savaş ve barış kararı alma yetkilerine sınırlandırmalar getirilmiştir.

V. Mehmet Reşat (1909 - 1918)

- ⦿ İtalya ile **Trablusgarp Savaşı** yapıldı. Savaşın sonunda **Uşi Antlaşması** imzalandı. Osmanlı bu antlaşmayla Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetti.
- ⦿ **Balkan Savaşları** yapıldı. Ege Adaları, Makedonya, Batı Trakya, Arnavutluk ve Girit kaybedildi.
- ⦿ Göçler, hastalıklar ve ölümler nedeniyle kimsesiz kalan çocuklar için Darüleytam açılmıştır.
- ⦿ Osmanlıcilık büyük oranda önemini kaybetti.
- ⦿ **I. Dünya Savaşı** yapıldı.

VI. Mehmet (Vahdettin) (1918 - 1922)

- ⦿ Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.
- ⦿ Sevr Antlaşması bu dönemde imzalanmıştır.
- ⦿ I. Dünya Savaşı'ndan saltanatın kaldırılmasına kadar devletin başında kalmıştır.

OSMANLI DEVLETİ'Nİ KURTARMA ÇABALARI

- Osmanlı Devleti'ni içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için ıslahatlar yapılmıştır.
- 17. yüzyılda başlayan ıslahatlar başta askeri olmak üzere birçok alanda yapılmış ancak ıslahatlarda Avrupa örnek alınmamıştır.
- 18. yüzyıl ıslahatları toprak kayıplarını önlemek, kaybedilen yerleri geri almak için özellikle askeri alanda yoğunlaşmıştır. Yapılan bilim, teknik, kültür ve sanat alanlarındaki ıslahatlarda Avrupa örnek alınmıştır.
- 19. yüzyılda askerlik, yönetim, hukuk, eğitim ve ekonomik alanlarda Avrupa örnek alınmıştır.
- Fransız İhtilali'nin yaymış olduğu milliyetçilik düşüncesinin etkisiyle bu dönemde yönetim ve hukuk alanında ıslahatlar önem kazanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Fikir Akımları

- Dağılma Dönemi'nde Osmanlı aydınları ve padişahları, ıslahatların yanında devleti içinde bulunduğu durumdan kurtarmak amacıyla Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık ve Adem-i Merkeziyetçilik gibi fikir akımlarını uygulamaya çalışmışlardır.

Osmanlıcılık

- ⦿ Fransız İhtilali sonucunda siyasal bir karakter kazanan milliyetçilik akımına karşı savunulan fikir akımıdır.
- ⦿ “Din, dil, ırk farkı gözetmeksizin Osmanlı sınırları içinde yaşayan herkes Osmanlı vatandaşıdır.” anlayışını esas almıştır.
- ⦿ Bu fikir Genç Osmanlılar (Jön Türkler) tarafından savunulmuştur. Azınlıkların devlete bağlılığını artırarak Osmanlı’nın toprak bütünlüğünün korunması amaçlanmıştır.
- ⦿ Tanzimat ve Islahat fermanı, Kanun-i Esasi’nin kabul edilmesi ve meşrutiyet yönetimine geçilmesi bu fikrin uygulanmasına ortam oluşturmıştır.
- ⦿ Ziya Paşa, Mithat Paşa ve Namık Kemal gibi önde gelen temsilcilerin savunduğu bu fikir Balkan Savaşları’yla önemini kaybetmiştir.

İslamcılık (Ümmetçilik-Panislamizm)

- ⦿ II. Abdülhamit Dönemi'nde I. Meşrutiyet'e son verilince uygulanmaya başlanmıştır.
- ⦿ Ülkenin bütünlüğünün korunması amacıyla, "hangi milletten olursa olsun bütün Müslümanların halifenin etrafında toplanmasının gerekliliğini" düşüncesi esas alınmıştır.
- ⦿ I. Dünya Savaşı'nda milliyetçilik fikri karşısında önemini kaybetmiştir.
- ⦿ Bu fikrin önemli savunucuları arasında; II. Abdülhamit, Mehmet Akif, Said Halim Paşa, Cemaleddin Afgani yer almaktadır.

Türkçülük (Pantürkizm-Turancılık)

- ⦿ Dağılmakta olan imparatorluk içindeki Türkleri bir arada tutmayı ve Orta Asya Türklüğünü Rus işgalinden kurtarmayı amaçlamıştır.
- ⦿ II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından iç ve dış politikada uygulanmıştır.
- ⦿ Önemli savunucuları arasında; Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Yusuf Akçura yer almaktadır.

Batıcılık

- ⦿ Bu fikri savunanlar, Osmanlı'nın ancak Avrupa tarzı kurumlarla yıkılmaktan kurtarılabilceğini savunmuşlardır.

- ⦿ Bu fikir yeni Türk devletinin temel ideolojilerinden biri olmuş ve inkılaplarda Batı örnek alınmıştır.
- ⦿ Önemli savunucuları arasında; Abdullah Cevdet, Celal Nuri ve Tefvik Fikret yer almaktadır.

Adem-i Merkeziyetçilik

- ⦿ Bu fikri savunanlar, devlet merkezinin gücünü azaltarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılmasını öne sürmüşlerdir.
- ⦿ En önemli savunucusu Prens Sabahattin'dir.
- ⦿ Ekonomi'de liberalizmi savunmuş, bireysel girişimlerin öncelikli olmasını istemiştir.

OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYET

EGEMENLİK ANLAYIŞI

- Osmanlı Devleti yönetiminde eski Türk gelenekleri, İslam dininin kuralları ve hakim olunan bölgedeki yönetim anlayışı etkili olmuştur.
- Devlet yönetiminde mutlak monarşi (devletin tek kişi tarafından yönetilmesi) etkili olmuştur.
- Orhan Bey'e kadar ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır. I. Murat Dönemi'nde ülke toprakları padişah ve oğullarınındır. Fatih Dönemi'nde ülke toprakları sadece padişahındır. I. Ahmet Dönemi'nde Ekber ve Erşed sistemi getirilmiştir (en yaşlı ve olgun kişinin başa geçmesi).
- Osmanlı padişahlarının Yavuz Sultan Selim Dönemi'nden başlayarak halife unvanı da kullanmalarıyla devletin teokratik yapısı güçlenmiştir.
- Osmanlı'da devlete; Devlet-i Aliye, Devlet-i Muazzama denilmiştir.
- Ayrıca devletin devamlılığı esas olduğu için "Devlet-i Ebed-i Müddet" ifadesi de kullanılmıştır.

MERKEZ TEŞKİLATI

- ⦿ Merkez teşkilatı; padişah, saray ve Divan-ı Hümayundan oluşuyordu.

Padişah

- ⦿ Devlet teşkilatının başı padişahı. Orduyu komuta etmek, büyük devlet adamlarını atamak, savaşa ve barışa karar vermek en önemli görevleriydi.
- ⦿ Padişaha ait kararlar: Ferman, kanunname, beratlar, yasaknameler ve adaletnameler olarak çıkardı.
- ⦿ Hükümdarın unvanları: Bey, gazi, hakan, sultan, han, hüdavendigar, hünkâr, padişah ve halife.
- ⦿ Hükümdar sembolleri: Hutbe, sikke (para), nevbet (davul), sancak, tuğ, tuğra, taht, otağ (çadır), hilat, alem (bayrak), cülûs bahşişi.
- ⦿ Şehzadelerin saray içinde ilk öğretimlerini gördükleri okula “Şehzadegan Mektebi” denmiştir.
- ⦿ 16. yüzyıl sonlarına kadar şehzadeler tecrübe kazanmaları için “Çelebi Sultan” unvanıyla vali olarak “lala” denilen eğitimcilerin kontrolünde sancaklara gönderilmişlerdir.

Saray

- ⦿ Hükümdarın devleti yönettiği ve özel hayatını sürdürdüğü yere saray denilmiştir.
- ⦿ Divan toplantıları, cülûs törenleri, yabancı elçilerin kabulü ve bayramlaşma töreni sarayda yapıldı.
- ⦿ Osmanlı'nın kuruluş yıllarında Bursa ve Edirne sarayları inşa edilmiştir.
- ⦿ Osmanlı Devleti'ne sırasıyla Söğüt, Karacahisar, İznik, Bursa, Edirne ve İstanbul başkentlik yapmıştır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıla kadar Topkapı Sarayı, 19. yüzyılda ise Dolmabahçe, Çırağan, Beylerbeyi ve Yıldız sarayları devletin yönetim merkezi olarak kullanılmıştır.
- ⦿ Fatih Dönemi'nde inşa edilen Topkapı Sarayı üç bölümden oluşuyordu. Bunlar:
 - ▶ **Birun:** Devlet işlerinin yürütüldüğü bölümdür (Devlet görevlileri yer alırdı.).
 - ▶ **Enderun:** Devlet adamlarının eğitim gördüğü bölümdür (Devşirmeler yer alırdı.).
 - ▶ **Harem:** Padişahın özel hayatını sürdürdüğü bölümdür (Padişahın aile fertleri ve saray kadınları yer alırdı.).
- ⦿ İstanbul; Pay-i Taht, Der-saadet, İstanbul, İslambol, Asitane, Konstantiniye, Konstantinopolis gibi isimlerle anılmıştır.

Divan-ı Hümayun

- ⦿ Devlet işlerinin görüşüldüğü, savaşa ve barışa karar verildiği ve büyük davalara bakıldığı yerd. Divan-ı Hümayun kararları mühimme defterine kaydedilirdi. Bu kayıtları beylikçi, tahvil, ruûs ve amedi kalemleri tutardı. Divanda son söz padişaha aitti.
- ⦿ Orhan Bey Dönemi'nde kurulan Divan'a Fatih Dönemi'nde sadrazam başkanlık yaptı. Divan II. Mahmut Dönemi'nde kaldırıldı ve yerine Nazırlıklar (Bakanlıklar) kuruldu.
- ⦿ Divan, türleri bakımından beşe ayrılırdı. Bunlar:
 - ▶ Ayak Divanı: Olağanüstü durumlarda toplanan divandır.
 - ▶ Galebe Divanı: Yabancı devletlerin elçileri kabul edildiğinde toplanırdı.
 - ▶ Sefer Divanı: Ordunun sefere çıkacağı zaman toplanırdı.
 - ▶ İkinci Divanı: Divanda yarım kalan işler tamamlanırdı.
 - ▶ Ulufe Divanı: Yeniçeri maaşlarının dağıtıldığı divandır.
 - ▶ Cuma ve Çarşamba divanı: Yargı işleri ve şikâyetlerin dinlendiği divandı.
- ⦿ Divan üyelerinin başı padişahı. Padişah dışında;
 - ▶ Sadrazam: Bugünkü başbakan görevini üstlenen görevliydi.
 - ▶ Vezirler: Yönetim ve askeri işlere bakardı.

- Kazasker: Yargı işlerine bakar ve kadı ile müderrisleri atardı.
- Defterdar: Mali konularla ilgilenirdi.
- Nişancı: Divan kararlarına padişahın tuğrasını çekerdi. Tahrir defterlerini tutar, tapu ve kadastro işlerine bakardı.
- Şeyhülislam: Divan kararlarının dine uygunluğunu incelerdi.
- Kaptan-ı Derya: Donanmadan sorumluydu.
- Reisü'l Küttap: Dış işlerden sorumluydu.
- Yeniçeri Ağası: İstanbul'un güvenliğinden sorumluydu.

TAŞRA TEŞKİLATI

Osmanlı Devleti'nde taşra teşkilatının kurulmasında, bölgelerin merkeze olan uzaklıkları, üretim faaliyetleri ve etnik yapıları dikkate alınmıştır.

Eyalet

- ⦿ Osmanlı Devleti'nde eyalet yöneticileri beylerbeyidir.
- ⦿ Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi Kütahya, Rumeli Beylerbeyliği'nin merkezi Manastır'dır.
- ⦿ Eyaletlerde asayiş subaşı, adaleti ise kadı sağlardı.

- ⦿ Eyaletler üçe ayrılırdı. Bunlar;
- ▶ **Salyaneli (Yıllıklı) Eyaletler:** Tımar sisteminin uygulanmadığı eyaletlerdir. Bu eyaletlerden elde edilen gelirler doğrudan merkeze aktarıldı. Mısır, Habeş, Yemen, Tunus, Bağdat, Cezayir ve Trablusgarp bu eyaletlerdendir.
- ▶ **Salyanesiz (Yıllıksız) Eyaletler:** Tımar sisteminin uygulandığı eyaletlerdir. Topraklar has, zeamet ve tımarlara ayrılmıştır. Rumeli, Budin, Bosna, Anadolu, Karaman, Sivas, Musul ve Erzurum bu eyaletlerdendir.
- ▶ **Özel Yönetimi Olan Eyaletler:** İç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı'ya bağlı, yöneticilerinin padişah tarafından belirlendiği yerlerdir. Yıllık vergilerini ödemelerinin yanında ihtiyaç duyulduğunda Osmanlı Devleti'ne savaşlarda asker de yollardı. Erdel, Eflak, Hicaz, Kırım ve Boğdan bu eyaletlerdendir. Ancak Hicaz, kutsal yerlerin (Mekke-Medine) bulunduğu bölge olması nedeniyle vergi ve asker vermezdi.

Sancak

- ⦿ Kazaların birleşmesiyle oluşurdu. En üst yöneticisi sancakbeyidir. Hem yönetim hem de askeri işlerden sorumluydu.
- ⦿ Güvenlik subaşı tarafından sağlanırdı.

Kaza

- ⦿ Hem idari hem de adli birimdir. Kazalardaki en üst yönetici kadıydı.
- ⦿ Asayiş subaşı sağlardı.
- ⦿ Adalet işlerine kadı bakardı.
- ⦿ Taşrada ayrıca çarşı ve pazar denetleyicisi olarak muhtesip, pazara gelen ürünlerin tartılıp adaletli dağılmasını sağlayan kapan emini, yerleşim yerlerinde kamu haklarını koruyan beytül mal emini, ticaret ve sanat ile ilgili vergileri toplayan bac emini görev almıştır.

Köy

- ⦿ Osmanlı devlet teşkilatının en alt idaresiydi.
- ⦿ Köyde asayiş tımarlı sipahiler sağlardı (Yiğitbaşı).
- ⦿ Adalet işlerine naib (kadı yardımcısı) bakardı.
- ⦿ Yönetimden köy kethüdası sorumluydu.

ORDU SİSTEMİ

KARA ORDUSU

Kapıkulu Askerleri

Piyadeler

- ⦿ **Acemioğlanlar:** Diğer ocaklara asker yetiştiren ocaktır.
- ⦿ **Yeniçeriler:** Savaş olmadığı zaman merkezde yer alıp padişahı koruyan ocaktır.
- ⦿ **Cebeciler:** Silah yapımını, bakımını ve onarımını sağlayan ocaktır.
- ⦿ **Topçular:** Top dökmek ve mermisini yapmakla görevli ocaktır.
- ⦿ **Top Arabacıları:** Topların nakli ile görevli ocaklardır.
- ⦿ **Humbaracılar:** Havan topu ve el bombası yapan ocaktır.
- ⦿ **Lağımcılar:** Kale kuşatmalarında surları yıkıp köprü yapan ocaktır.

Süvariler

- ⦿ **Silahtar ve Sipahi:** Savaşta padişahın çadırını korurlardı.
- ⦿ **Sağ ve Sol Garipler:** Savaş araç-gereçlerini ve hazineyi korurlardı.
- ⦿ **Sağ ve Sol Ulufeciler:** Savaşta saltanat sancağını korurlardı.

Eyalet Askerleri

- ⦿ **Timarlı Sipahiler:** Eyalet askerlerinin en önemli kısmını oluşturlardı.
- ⦿ **Akıncılar:** Sınırlarda keşif savaşları yaparlardı.
- ⦿ **Azaplar:** Savaşlarda yeniçerilerin önünü açarlardı.
- ⦿ **Yörükler:** Konargöçerlerin oluşturduğu yardımcı birliklerdi.
- ⦿ **Sakalar:** Savaşlarda askerlere içecek dağıtırlardı.
- ⦿ **Deliler:** Sınırları koruyan hafif birliklerdi.
- ⦿ **Yayalar ve Müsellemeler:** Ordunun önünden giderler ve yollar, köprüleri onarırlardı.
- ⦿ **Gönüllüler:** Sınır şehir ve kasabalarını korurlardı.
- ⦿ **Beşliler:** Sınır boylarında bulunup kaleleri korurlardı.
- ⦿ **Turnalar:** Postacılık ve haberleşme görevleri yaparlardı.

- ⦿ **Voyruk:** Ordu atlarına bakan Hristiyan askerlerdi.
- ⦿ **Martolos:** Geçitlerde güvenliği sağlayan Hristiyan askerlerdi.
- ⦿ **Cerahor:** Ordunun geçeceği yerde yol ve siper açan Hristiyan askerlerdi.

Yardımcı Kuvvetler

- ⦿ Bağlı beylik ve eyaletlerden gönderilen askerlerdi.

DENİZ ORDUSU

- ⦿ İlk Osmanlı donanması Orhan Bey zamanında kurulmuştur.
- ⦿ Donanma komutanı kaptan-ı deryadır.
- ⦿ Donanma askerine levent veya azap denilirdi.
- ⦿ Ünlü Osmanlı denizcileri: Barbaros Hayrettin, Salih Reis, Piri Reis, Seydi Ali Reis ve Murat Reis'tir.
- ⦿ Önemli Osmanlı tersaneleri şunlardır: Karamürsel, Edincik, Gelibolu, Haliç, Süveyş, İzmit, Rus-çuk, Sinop ve Bursa'dır.
- ⦿ Kullanılan gemiler şunlardır: Çektiri, Karamürsel, Kruvazör, Kadırga ve Mavna'dır.

Osmanlı Ordusundaki Islahatlar

XVIII. Yüzyıl Islahatları:

- ⦿ Humbaracılar Ocağı, Hendesehane (I. Mahmut)
- ⦿ İstihkam Okulu (I. Abdülhamit)
- ⦿ Kara Mühendishanesi (III. Selim)
- ⦿ Deniz Mühendishanesi, Sürat Topçuları Ocağı (III. Mustafa)

Vaka-i Hayriye Öncesi:

- ⦿ Nizam-ı Cedid (III. Selim)
- ⦿ Sekban-ı Cedid (II. Mahmut)
- ⦿ Eşkinici Ocağı (II. Mahmut)

Vaka-i Hayriye Sonrası:

- ⦿ Asakir-i Mansure-i Muhammediye (II. Mahmut)

HUKUK SİSTEMİ

- Osmanlı Devleti'nde hukuk, şeri ve örfi hukuk olarak ikiye ayrılırdı. II. Mehmet Dönemi'nde hazırlanan Kanunname-i Ali Osman (Osmanlı Devleti'ndeki ilk yazılı kanundur.), Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde çıkarılan Kanun-i Kadim, örfi hukukun temellerini oluşturdu.
- Örfi hukuku veziriazam, şeri hukuku ise kazasker denetlerdi. Örfi hukuk, şeri hukuka ters düşmezdi.
- Kazasker hukuku uygular, büyük davalara bakardı. Kadı kararlarına itiraz kazaskere yapılırdı. Kazaskerin de Türk-Müslüman kökenli ve medrese çıkışlı olması gerekiyordu. Kadılar kazaskerlere bağlı olarak görev yapardı.
- Osmanlı Devleti'nde temel haklar Tanzimat Fermanı ile güvenceye alındı. Islahat Fermanı'yla Karma Mahkemeler kuruldu. Hukukta ikilik yaşandı. Abdülaziz Dönemi'nde Mecelle (Medeni Kanun) hazırlandı.

TOPRAK SİSTEMİ

Mülk Toprak

Gelirleri şahıslara ait olan topraklardır. Toprak sahibi toprağını satabilir, devredebilir, miras bırakabilir. Mülk topraklar ikiye ayrılır:

Öşri Topraklar: Müslümanlara ait topraklardır.

Haraci Topraklar: Gayrimüslimlere ait topraklardır.

Mevat Toprak

⦿ Kullanılmayan topraklardır.

Meruk Toprak

⦿ Devlete ait birkaç köy ya da kasaba yararına sunulmuş topraklardır.

Vakıf Toprak

⦿ Gelirleri sosyal hizmet kurumlarına ayrılan topraklardır.

Miri Toprak

Mülkiyeti devlete, kullanım hakkı halka ait olan topraklardır. Satılamaz, devredilemez, kiralanamaz. Kendi arasında çeşitli bölümlere ayrılır. Bunlar;

Malikane Topraklar: Vazifesinde üstün başarı gösterenlere verilen topraklardır.

Yurtluk Topraklar: Gelirleri sınırları koruyan askerlere verilen topraklardır.

Arpalık Topraklar: Emekli İlmiye sınıfına ek gelir getirmesi için verilen topraklardır.

Paşmaklık Topraklar: Geliri padişah hanımlarına ve kızlarına ait olan topraklardır.

Mukataa Topraklar: Gelirleri doğrudan hazineye aktarılan topraklardır. Bu topraklar iltizam sistemi ile ihaleye çıkarılırdı. İhaleyi alan kişiye **mültezim** denilirdi.

Ocaklık Topraklar: Gelirleri kale muhafızlarına ve donanmaya ayrılan topraklardır.

Dirlik Topraklar: Gelirleriyle asker yetiştirilmek şartıyla komutan ve devlet adamlarına verilen topraklardır. Üçe ayrılırdı. Bunlar:

- ▶ **Has:** Gelirleri yüz bin akçeden fazla olan üst düzey devlet adamlarına verilen topraklardır.
- ▶ **Zeamet:** Gelirleri yirmi bin ile yüz bin akçe arası olan ve orta düzey devlet adamlarına verilen topraklardır.
- ▶ **Timar:** Gelirleri üç bin ile yirmi bin akçe olan ve küçük düzeydeki devlet adamlarına verilen topraklardır. (Timar sahipleri yıllık gelirlerinin 3 bin akçesini kendi geçimleri için ayırırlardı. Buna Kılıç Hakkı denirdi.)

TOPLUM SİSTEMİ

Yönetilenler (Reaya)

Yerleşim Durumuna Göre:

- ⦿ Şehirliler
- ⦿ Köylüler
- ⦿ Göçebeler

Millet Sistemine Göre:

- ⦿ Müslümanlar
- ⦿ Ortodokslar
- ⦿ Katolikler
- ⦿ Yahudiler
- ⦿ Ermeniler
- ⦿ Süryaniler

Yönetenler (Beraya)

Seyfiye (Askeri Zümre):

- ⦿ Sadrazam (Vezir-i Azam)
- ⦿ Kubbealtı Vezirleri
- ⦿ Beylerbeyi
- ⦿ Sancak Beyi
- ⦿ Kaptan-ı Derya
- ⦿ Tımarlı Sipahiler
- ⦿ Kapıkulu Askerleri
- ⦿ Leventler
- ⦿ Müsellemeler
- ⦿ Yeniçeri Ağası

İlmiye (Din, Adalet ve Eğitim Zümresi):

- ⦿ Şeyhülislam
- ⦿ Kazasker
- ⦿ Müderrisler
- ⦿ Kassam
- ⦿ Müftü
- ⦿ İmamlar
- ⦿ Müezzinler
- ⦿ Medrese öğrencileri
- ⦿ Kadı
- ⦿ Nakibüleşraf

Kalemiye (Bürokrat Zümresi):

- ⦿ Nişancı
- ⦿ Defter Emirliği
- ⦿ Defterdar
- ⦿ Reis'ül Küttap
- ⦿ Katipler

GİDERLER - GELİRLER

Gelirler

Vergiler (Resm/Rüsûm):

- ⦿ Şer'i Vergi
 - ▶ Öşür
 - ▶ Haraç
 - ▶ Cizye
- ⦿ Örfi Vergi
 - ▶ Çift Resmi

- ▶ Çiftbozan
- ▶ Avarız
- ▶ Ağnam
- ▶ İспенç
- ▶ Resm-i Bac
- ▶ Bennak
- ▶ Cerime
- ◉ İltizam gelirleri
- ◉ Gümrük, maden, orman, tarla gelirleri
- ◉ Bağlı beyliklerden alınan vergiler
- ◉ Ganimetler

Giderler

- ⦿ Maaşlar
- ⦿ Savaş giderleri
- ⦿ Bayındırlık ve İmar harcamaları
- ⦿ Acil giderler
- ⦿ Saray masrafları

KAVRAMLAR

Bedergah (Kapıya çıkma): Acemioğlanlar Ocağından Yeniçeri Ocağı'na yükselmedir.

İstimalet: Fethedilen bölgelerde dini hoşgörünün uygulandığı politikalardır.

Mütevelli: Vakıf yöneticisine verilen addır.

Müsadere: Suçlu görülen bir kimsenin malına devletin el koymasıdır.

İaşecilik: Piyasalarda istenilen kalite ve fiyata yeteri kadar mal bulundurmaktır.

Fiskalizm: Hazineye ait gelirleri olabildiğince yüksek düzeye çıkarmaktır.

Cebelü: Tımarlı sipahilerin gelirlerine göre topladığı ve eğittiği askerler.

Narh: Eksik rekabet şartlarından dolayı fiyatlara müdahale etmedir.

Kaime: 1863'te bastırılan ilk kağıt paradır.

Bank-ı Dersaadet: 1847'de kurulan Osmanlı Devleti'nin ilk bankasıdır.

Beşik Uleması: Bazı devlet adamlarının çocuklarına müderrislik unvanı verilmesidir.

Menzil: Ticaret yolları üzerinde taşımacılığın hızla yapılmasını sağlayan teşkilattır.

Derbent: Ticaret yolları üzerindeki geçitlerde güvenliği sağlayan teşkilattır.

Mekkâri Taifesi: Taşımacılık işlerini meslek edinen gruplara verilen addır.

Hacegi: Uluslararası ticaret seferleri yapan kişilere verilen addır.

VERGİ SİSTEMİ

Örfi Vergiler

Ağnam: Küçükbaş hayvan üzerinden alınan vergiydi.

Avarız: Olağanüstü durumlarda alınan vergidir. Padişah ve divan kararıyla toplanırdı. Ekonomide sıkıntıların artması ile sürekli hale getirilmiştir.

Çiftbozan: Üç yıl üst üste toprağını işlemeyenlerden alınan vergidir. Diğer bir ifadeyle reayanın sipahiye ödediği toprak vergisidir.

Çift Resmi: Müslümanlardan alınan arazi vergisidir.

Pençik Resmi: Savaş esirlerinden alınan vergidir.

Bennak: Yarım çift toprak eken evli çiftçilerden alınırdı.

İспенç: Gayrimüslimlerden alınan arazi (çift) vergisidir.

Resm-i Bac: Alım-satım (pazar yeri) vergisidir.

İhtisab Resmi: Damga, tartı ve ölçü işlemlerinden alınan vergidir.

Derbent Resmi: Köprü, yol ve geçitlerden alınan vergidir.

Mücerred: Yirmi yaşına gelmiş, babasının yanında kalan bekâr erkeklerden alınan vergidir.

Arusane: Evlenen çiftlerde kız tarafının ödediği vergidir.

Gümrük Resmi: Yabancı devletlerden gelen mallar üzerinden alınan vergidir.

Cerime: Dirlik toprakları üzerinde suç işleyenlerden alınan vergidir.

Amediye: Gümrük vergisidir.

Yâve (Kaçgun): Kaybolan hayvanın devlet tarafından bulunması sonucu alınan vergidir.

Canavar Resmi: Gayrimüslimlerden alınan domuz vergisidir.

Bâd-ı Hevâ: Bir kişinin malına verilen zarar sonucu alınan tazminat vergisidir.

Şeri Vergiler

Öşür: Müslümanlardan **onda bir** oranında alınan ürün vergisidir.

Haraç: Müslüman olmayanlardan alınan ürün ve toprak vergisidir. Bu vergi ikiye ayrılırdı. Bunlar:

- ⦿ **Haraç-ı Mukkassem:** Elde edilen üründen alınırdı.
- ⦿ **Haraç-ı Muvazzaf:** Toprak üzerinden alınırdı.

Cizye: Müslüman olmayanlardan askerlik hizmeti karşılığı alınan baş vergisidir.

KAVRAMLAR

Gedik: Dükkan açma hakkıdır.

Lonca: Esnaflar birliğidir.

Naib: Kadı vekilidir.

Muhtesip: Çarşı, pazar denetçisidir.

Tereke defterleri: Mahkemelerde kadının tuttuğu kayıt defteridir.

Tahrir: Ülke topraklarında vergilendirilebilir nüfus ve gelir kaynaklarını tespit edebilmek için gerçekleştirilen sayım işlemidir.

Mühimme defterleri: Divan kararlarının işlendiği defterlerdir.

Hirfet: Loncalara bağlı küçük meslek gruplarına denir.

Çift: Tımar sisteminde köylüye dağıtılan topraklardır.

Pir: Lonca reisi demektir.

Yiğitbaşı: Loncaların güvenliğini sağlayan kişidir.

Yamak: Küçük esnaf gruplarının başka büyük bir esnaf grubuna bağlanmasıdır.

Softa (Suhte/Talabe): Medrese öğrencileridir.

Danışment: Yüksek öğretim düzeyindeki medrese öğrencileridir.

Müderris: Medrese yöneticisidir.

Müid: Müderris yardımcısıdır.

İcazetname: Medrese öğrencilerinin mezuniyet belgesidir.